

“Det är stort, det handlar om hela skolan, det handlar om alla elever”

- En kvalitativ undersökning om idrott- och hälsalärares upplevelse av undervisning i sexualitet, samtycke och relationer

Hanna Lindersson & Willy Smedberg

GYMASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN

Självständigt arbete avancerad nivå 76:2023

Ämneslärarprogrammet: 2019-2024

Handledare: Susanne Johansson

Examinator: Emma Oljans

**”It’s big, it’s about the whole school, it’s
about every student”**

- A qualitativ study about physical education
teachers experiences of teaching sexuality, consent
and relationships

Hanna Lindersson & Willy Smedberg

THE SWEDISH SCHOOL OF SPORT AND SCIENCE

Independent work advanced level 76:2023

Teacher Education Program: 2019-2024

Supervisor: Susanne Johansson

Examiner: Emma Oljans

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka om och hur lärare i idrott och hälsa arbetar med sexualitet, samtycke och relationer i deras undervisning, såväl som deras upplevelser att undervisa kring det. Frågeställningarna studien ämnar besvara är: 1) Hur beskriver lärarna deras upplevelser av att undervisa i sexualitet, samtycke och relationer om det förekommer i deras undervisning? 2) Hur beskriver lärarna att de arbetar i idrott och hälsa i undervisningen med sexualitet, samtycke och relationer om det förekommer i deras undervisning? 3) Hur beskriver lärarna att de arbetar med samtycke i sin undervisning om det förekommer i deras undervisning?

Teori och metod

Studien har genomförts med en kvalitativ metod där datamaterialet samlats in genom semistrukturerade intervjuer. Urvalet bestod av fem legitimerade lärare i idrott och hälsa. Intervjudatan har analyserats med tematisk analys. Den teori som har använts är läroplansteori och dess tre arenor: formuleringsarenan, transformeringsarenan och realiseringsarenan.

Resultat

Resultatet kan sammanfattas i tre delar. Lärarnas upplevelser av att undervisa i sexualitet, samtycke och relationer beskrivs bygga på trygghet och att de önskade fortbildning för att stärka tryggheten. Lärarnas arbete kring sexualitet, samtycke och relationer har främst handlat om att fånga frågor i flykten. Lärarna resonerade på olika sätt om kroppskontakt i undervisningen i idrott och hälsa, däremot var samtliga lärare eniga om att kroppskontakten kommer med utmaningar såsom relaterat till fostransuppdrag, samtycke eller obehagskänslor hos eleverna.

Slutsats

Efter studiens genomförande är det synligt att det finns utrymme för utveckling gällande hur sexualitet, samtycke och relationer aktivt kan integreras i undervisningen i idrott och hälsa och inte enbart behandlas genom frågor i flykten. De olika läroplansarenorna påverkar lärarna och deras undervisning på flera sätt men för att sexualitet, samtycke och relationer ska behandlas i lektionsplaneringarna behöver det prioriteras mer i samtliga tre arenor.

Abstract

Aim

The aim of this study was to examine how teachers in physical education work with sexuality, consent and relationships in their teaching, also how they experienced working with it. The research questions that this study aim to answer is: 1) How do the teachers describe their experiences working with sexuality, consent and relationships if it appears in their teaching? 2) How do the teachers describe that they work with sexuality, consent and relationships, if it appears in their teaching? 3) How do the teachers describe that they work with consent, if it appears in their teaching?

Theory and method

The study has been carried out using a qualitative method where the data was collected through semi-structured interviews. The selection consisted of five licensed teachers in physical education. The interview data has been analyzed using thematic analysis. The theory that has been used is curriculum theory and its three arenas: the formulation arena, the transformation arena and the realization arena.

Results

The result can be summarized in three parts. The teachers' experiences of teaching sexuality, consent and relationships are being described as based on security and they wish for further education to increase the security. The teachers' work around sexuality, consent and relationships has mainly been about catching questions when they appear. In different ways did the teachers reason about body contact in the teaching of physical education, however, all teachers agreed that body contact comes with challenges such as bringing up the students, consent, or the feelings of discomfort among the students.

Conclusions

After the completion of the study, it is visible that there is room for development regarding how sexuality, consent and relationships can be actively integrated into the teaching of physical education and not only through catching questions when they appear. The various curriculum arenas affect the teachers and their teaching in several ways, but in order for sexuality, consent and relationships to be addressed in lesson plans, it needs to be prioritized more in all three arenas.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte och frågeställningar:	3
3. Kunskapsöversikt	3
3.1 Lärares kunskaper om att undervisa i sexualitet samtycke och relationer	3
3.2 Undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer	5
3.3 Samtycke i språket och i relation till kroppskontakt	7
3.4 Sammanfattning av tidigare forskning	9
4. Teori	9
4.1 Läroplansteori.....	9
4.2 Formuleringsarenan	10
4.3 Transformeringsarenan.....	11
4.4 Realiseringsarenan.....	12
4.5 Användningen av läroplansteori i föreliggande studie	12
5. Metodik	13
5.1 Urval	13
5.2 Datainsamlingsmetod	14
5.3 Analysmetod.....	15
5.4 Tillförlitlighet och autenticitet.....	16
5.5 Etiska överväganden.....	18
6. Resultat.....	19
6.1 Lärarnas upplevelse av att undervisa kring sexualitet, samtycke och relationer.....	19
6.1.1 Inställning.....	19
6.1.2 Lärarnas utbildning och uppfattning på den egna kunskapen	20
6.2 Lärarnas arbete	22
6.2.1 Frågor i flykten.....	22
6.2.2 Material	22

6.2.3 Lärares metoder.....	23
6.2.4 Särskilda insatser.....	25
6.2.5 Ekonomi och prioriteringar	25
6.3.1 Samtycke	26
6.3.2 Elevers upplevelser och känslor utifrån lärarens perspektiv	28
6.3.3 Genusnormer	29
6.3.4 Respons från föräldrar	29
6.3.5 Etiska dilemman.....	30
7. Diskussion	30
7.1 Resultatdiskussion	30
7.1.1 Upplevelse.....	31
7.1.2 Arbetet.....	32
7.1.3 Samtycke	35
7.2 Metoddiskussion.....	36
7.3 Vidare forskning	38
8. Slutsatser	38
Referenser.....	40
Bilaga 1: Intervjuguide.....	43
Bilaga 2: Missivbrev	45
Bilaga 3: Samtyckesblankett	46
Bilaga 4: Kodschema	47

1. Inledning

Skolinspektionen genomförde år 2017 en granskning på kvalitén i sex- och samlevnadsundervisningen (Skolinspektionen, 2018). Några saker som Skolinspektionens granskning visade var att lärarna behövde en större förståelse för uppdraget med att undervisa i sex- och samlevnad, hur, när och av vem som sex och samlevnad skulle undervisas var punkter som lärarna behövde större förståelse kring. En annan punkt som granskningen visade var att lärarna efterfrågade kompetensutveckling för att undervisa i sex- och samlevnad, något som de väldigt sällan fick. De flesta rektorerna följde inte upp lärarnas kompetens att undervisa i sex- och samlevnad, och en anledning till det kan vara att de antog att lärarnas utbildning har fått den kompetens som krävs för att undervisa i sex- och samlevnad, något som lärarna själva inte höll med om. Granskningen genomfördes innan #Metoo rörelsen som inleddes senare samma år.

Under hösten 2017 bröt upproren om #Metoo ut i USA, som sedan spred sig över hela världen (Jämställdhetsmyndigheten, 2021). I Sverige resulterade rörelsen till att över 100,000 människor deltog i upproret bland annat genom vittnesmål via sociala medier och att diskutera olika framställningar i nyhetsmedier (Hansson et. Al., 2021). Olika hashtags såsom #intedinhora och #tystnadtagning spred upproret på ett strukturerat sätt, där människor från olika arbetsplatser och i samhället som stort vittnade om sina erfarenheter av sexuella trakasserier och sexuellt våld (Jämställdhetsmyndigheten, 2021a). I skolvärlden spred sig andra hashtags som exempelvis #tystiklassen och #räckupphanden och med dessa vittnade elever om sexuella övergrepp och trakasserier (Skolverket, 2019).

Barn och unga utsätts bland annat på sociala medier och i skolan för sexuella trakasserier, således behöver människor som möter barn och unga besitta kunskaper om hur man kan bemöta någon som utsatts. Året efter, 2018 gjordes en ändring i brottsbalkens våldtäktsparagraf, även kallat "samtyckeslagen" (Jämställdhetsmyndigheten, 2021b). Det är numera lagstadgat att alla inblandade parter ansvarar för att sexet sker frivilligt. Det är olagligt att ha sex med någon som sover, är medvetlös eller är väldigt berusad det vill säga inte kan ge samtycke, vilket gör undervisningen om samtycke extra relevant.

Skolinspektionens granskning av undervisningen i sex- och samlevnad, #Metoo samt en ny samtyckeslag har alla dragit uppmärksamhet till sexualundervisningen på olika sätt. Saker

som Skolinspektionen kom fram till i sin granskning syns i det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer, bland annat att eleverna behöver ges fler möjligheter att normkritiskt diskutera frågor som rör kunskapsområdet (Skolinspektionen, 2019 & Skolverket 2023). Samtyckeslagen är mer explicit synligt i namnet på kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer, dessutom beskrivs betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke (Skolverket 2023).

I skolan har det som tidigare motsvarade momentet sexualitet, samtycke och relationer benämnts som sex- och samlevnadsundervisning eller behandlats kring frågor om kärlek, sexualitet och samlevnad (Skolverket, 2011). Uppdraget har legat på rektorn och undervisande lärare i biologi. I juli 2022 publicerades den nya läroplanen med revideringar i skolans uppdrag (Skolverket, 2022a, s. 8 & Skolverket, 2023). Numera ska sexualitet samtycke och relationer integreras i alla ämnen på grundskolan samt gymnasieskolan. I de nya läroplansändringarna står det ordagrant lika i läroplanens inledande delar för både grundskolan samt gymnasieskolan. Det som står är:

Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi. (Skolverket, 2022b, s. 7 & Skolverket, 2022c, s. 7).

Eleverna ska med andra ord bemöta och arbeta med en rad olika punkter inom området sexualitet, samtycke och relationer där personers rättigheter och skyldigheter ingår, men även det viktiga med att relationer och sexualitet präglas av samtycke (Skolverket, 2023). Under det senaste året sedan läroplansändringarna har därmed ansvaret för att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer förflyttats från rektor och biologilärare till rektor och samtliga lärare i skolan i syftet att det ska hjälpa eleverna få olika perspektiv genom att det lyfts i flera olika ämnen. Sexualitet, samtycke och relationer är ett kunskapsområde som har funnits i sin nuvarande form under en kort tid, och det betyder att forskningen kring hur lärare applicerar läroplanernas nya delar ännu inte har täckt området. Det är i denna kunskapslucka som följande undersökning grundar sig.

2. Syfte och frågeställningar:

Syftet med studien är att undersöka om och hur lärare i idrott och hälsa arbetar med sexualitet, samtycke och relationer i deras undervisning, såväl som deras upplevelser att undervisa kring det. De frågeställningar som studien ämnar besvara är följande:

1. Hur beskriver lärarna deras upplevelser av att undervisa i sexualitet, samtycke och relationer om det förekommer i deras undervisning?
2. Hur beskriver lärarna att de arbetar i idrott och hälsa i undervisningen med sexualitet, samtycke och relationer om det förekommer i deras undervisning?
3. Hur beskriver lärarna att de arbetar med samtycke i sin undervisning om det förekommer i deras undervisning?

3. Kunskapsöversikt

I följande avsnitt presenteras den tidigare forskning som uppsatsen bygger på.

Kunskapsöversikten är indelad i tre delar; lärares kunskaper, undervisningen samt språkets påverkan. Sexualitet, samtycke och relationer är relativt nytt (sedan höstterminen 22) i skolans uppdrag och därmed saknas forskning om hur undervisningen ser ut i Sverige idag. Vi har därmed valt att använda forskning som går att relatera till undervisning kring sexualitet, samtycke och relationer från flera olika länder samt forskning om undervisningen från tidigare läroplaner i Sverige.

3.1 Lärares kunskaper om att undervisa i sexualitet samtycke och relationer

Hur skolpersonal ställer sig till undervisning i sexuell hälsa är något som undersöktes i en studie från USA (Peskin et al. 2011). I studien deltog tre olika personalgrupper, idrottslärare, administrativ personal samt övrig skolpersonal. Inom samtliga tre grupper var det en majoritet som ansåg att sexual health education (SHE) bör vara en del av undervisningen i mellanstadiet. En majoritet av personalen ansåg sig klara av att diskutera frågor i SHE samt att kunna använda lämpliga undervisningsmetoder. Studiens resultat pekar mot vikten att hitta de mest lämpliga individerna för att lära ut om SHE till ungdomar. Endast personal som är komfortabel i den rollen bör undervisa i det. Om det finns pengar bör skolorna hyra in utomstående föreläsare om lämplig personal saknas. De flesta idrottslärarna ansåg sig kunna undervisa i SHE, däremot uttryckte cirka 25% att de inte var säkra i den rollen. Flera undersökningar visar vikten av att utveckla lärarens kunskaper samt faktiska planeringsgenomföranden inom SHE (Peskin et al., 2011). Forskning visar att utbildning

inom ett visst undervisningsområde kan öka lärarens kunskaper och bekvämlighet (Eisenberg et al., 2011).

Forskning har visat att elever föredrar lärare i sexualkunskap som har kunskaper, är professionella och komfortabla i att diskutera känsliga ämnen (Eisenberg et al., 2011). Burns och Hendriks (2018) studie från Australien visade att många lärare uttryckte ett behov om att utveckla och fördjupa deras kunskaper inom sexuality and relationship education (SRE). Avsaknaden av lärare med utbildning inom SRE leder till att de enbart behandlar biologiska aspekter och inte sociala eller emotionella aspekter. Områden som lärarna efterfrågade utbildning inom var sådant som ses som mer känsliga ämnen, bland annat; sexuella överfall, olika könsmångfald (gender diversity) samt sexuella preferenser. Studien visade att fler lärare kände sig villiga att lära ut inom SRE efter att de fått vidareutbildning inom det, lärarna var även mer bekväma med att diskutera om värderingar, åsikter och inställning inom SRE efter vidareutbildningen. Lärarnas självskattning gällande den egna kompetensen att undervisa i SRE ökade (Burns & Hendriks, 2018).

Lärare har olika erfarenheter och innehållet i lärarutbildningar skiljer sig åt. I en amerikansk studie deltog undervisande lärare i sexualkunskap för årskurserna 4-12 (Eisenberg et al., 2011). De flesta deltagarna var lärare i hälsa, varav få hade formell utbildning inom sexualkunskap. Lärarna med begränsade erfarenheter om undervisning i sexualkunskap sökte supplementär träning från andra organisationer som förberedelse inför sexualundervisning, exempelvis "Planned parenthood" och "Röda korset". Lärarna eftersträvade att bygga upp den begränsade kunskap, eller avsaknad av kunskap, de fått via sina utbildningar. Några lärare hade fått utbildning inom sexualkunskap under deras utbildning och de såg kunskapen som ovärderlig och som något alla lärare i hälsa har nytta av. Liknande diskuterar en undersökning från Grekland framtida förskolepedagogers attityder och tankar kring sexualundervisning för barn 4-6 år (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Artikeln lyfter citat från pedagoger med och utan utbildning i hur undervisning om sexualitet kan ske. Tankeverkstaden hos de olika grupperna skiljde sig, de som hade fått utbildning via universitet hade många fler tankar och idéer medan de som inte hade fått utbildningen beskrev att de inte hade rätt verktyg att bedriva undervisning kring sexualitet. Lärarna i studien av Eisenberg et al. (2011) kom med många förslag om hur deras träning i sexualkunskap hade varit bättre eftersom det fanns en generell förståelse att det krävs både goda kunskaper samt goda pedagogiska metoder för att på ett bra sätt kunna lära ut inom sexualkunskap. I klasser med elever från blandade kulturer saknades

material och utbildning för att bemöta de olika normerna, språken och värderingarna. Studiens deltagare uppskattade att ha sexualkunskap i sin undervisning och ansåg att det var ett extremt viktigt område. Många lärare kände sig oförberedda på föräldrarnas motstånd till undervisningen (Eisenberg et al., 2011). Nedan följer ett mer ingående avsnitt om vad undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer bör innehålla.

3.2 Undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer

Vilket innehåll som undervisning kring sexualitet, samtycke och relationer bör ha varierar mellan olika forskare. Gilbert (2018) skriver om hur det är viktigt att inkludera undervisning om samtycke i sexualundervisningen på grund av att det bör undervisas om sexuella övergrepp. Undervisningen ska inte enbart handla om könssjukdomar, oplanerade graviditeter och andra risker med sex. En annan forskare, Bolander (2015), problematiserar hur central kondomen är i sexualundervisningen i Sverige. I studien lyfts relevansen av olika organisationer, däribland en av Sveriges mest framträdande producenter; Utbildningsradion (UR). Organisationer som UR motiveras positivt eftersom ämnen kan upplevas känsligt och lärare kan vara osäkra kring deras förmåga att lära ut.

Det otillräckliga förtroendet hos lärare och deras egen förmåga att lära ut menar Bolander (2015) kan ha och göra med att det inte är tillräckligt välarbetat i lärarutbildningen. Studien bidrar med en kritisk dimension till användning av tv-program och hur det kan vara problematiskt samtidigt som den erbjuder en förståelse för hur svårigheterna som inbegriper sig i området (sexualkunskap). Shackleton et al. (2016) diskuterar effekterna av en skolbaserad hälsocentral och program för att göra kondomer mer tillgängliga. Slutsatserna visar att det saknas bevis för att en skolbaserad vårdcentral och kondom-tillgänglighetsprogram ökar användningen av preventivmedel. Forskarna är något källkritisk till källorna som används och klassar dem av "medelkvalitet", däremot erbjuder artikeln kritiska insikter som kan vidga vårt undersökningsperspektiv.

Vilket innehåll som sexualitet, samtycke och relationer bör ha är en del av arbetet för lärarna, en annan del behandlar hur innehållet ska undervisas om på ett pedagogiskt sätt. Burton et al. (2021) analyserade ett antal studier om hur sexualundervisningen kan se ut och identifierade fyra typer av undervisning. 1) Workshops – erbjöds i olika former, bland annat som obligatoriskt och som del av läroplanen eller som en valbar kurs utanför läroplanen. 2)

Affischkampanj – innehöll starka provokativa påståenden samt bilder på individer och par med olika identiteter och bakgrunder. 3) Ett experimentellt videospel – spelarna engagerade sig i verklighetstroga scenarion i spelet och genomförde interaktiva aktiviteter såsom diskussioner, frågesport och lösa mysterier. 4) Samtyckesvecka – ämnesöverskridande aktiviteter i formella och informella format, exempelvis workshops, affischer och olika event på campus.

Utöver de olika typer av undervisning som Burton et al. (2021) förklarar, identifierades även fyra angreppssätt till sexualundervisningen. 1) Riskbeteenden – hur alkohol och andra substanser kan påverka det sexuella samtycket, riskfokus. 2) Sex-positiv – sexuellt samtycke inom kontexten av hälsosamma och respektfulla relationer, inklusive nöje. Skifte från nej-betyder-nej till ja-betyder-ja. 3) Life-skills – fokus på att utveckla praktiska och emotionella färdigheter, såsom att lära sig sätta egna gränser, utveckla förmågan att kommunicera och ta beslut. 4) Sociokulturellt – tar in kontext (fest, vardagligt umgänge osv), sexuella beteenden (fysiskt/ emotionellt tvång, porr osv), kön (roll i samhället) och sätter det i ett sociokulturellt sammanhang. Ungefär hälften av de analyserade studierna hade ett riskbaserat angreppssätt till sexualundervisningen, något som Burton et al. inte ser som överraskande utifrån den syn som sexualundervisning har haft i exempelvis USA. Vad lärare bör utgå från vid sexualundervisning är något som Allen (2012) skriver om. Allen menar att det med fördel kan utgå ifrån unga människors förfrågningar och önskemål och att detta gör att deras sexualitet ses som något positivt snarare än något som behöver nekas eller "hanteras" i skolan. På detta sätt menar Allen att deras handlingar blir genomsyrade av handlingsfrihet och därmed främjas förmågan att fatta självständiga sexuella beslut. Allen försöker granska moraliska och politiska motiv för diskursen och artikeln erbjuder en syn på hur undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer kan se ut i skolan. Multikompetenta skolinsatser, exempelvis föräldrars engagemang, skolpolitiska förändringar och arbete med lokala samhällen har med goda bevis visat sig vara effektiva för att främja sexuell hälsa, förebygga rökning och mobbning (Shackleton et al., 2016).

Det finns olika strategier för att undervisa i sexualkunskap. Tre olika strategier för "good practice" eller bra undervisning i sexualkunskap presenteras i en studie av Bengtsson & Bolander (2019). Den första strategin behandlar språket och betonar vikten med att vara försiktig för att nå inkludering i undervisningen. Den andra strategin handlar om ett visst motstånd att tala om ämnen som är politiskt laddade, känsliga eller anses avvikande på ett

specifikt sätt. Att man ska inkorporera känsliga ämnen i mindre känsliga ämnen. Den sista strategin handlar om användningen av olika metoder, liknande den första strategin handlar det om hur språket används. Bengtsson och Bolander förklarar att ett oförsiktigt språkanvändande kan medföra risker och antaganden.

I intervjuer med lärare i idrott och hälsa från både Argentina och Frankrike lyftes fyra teman i relation till fysisk kontakt mellan lärare och elever (Varea & Öhman, 2023). Det första temat behandlade beröring i samband med skador. Lärarna konstaterade att de behöver komma i kontakt med eleverna (fysiskt) av pedagogiska skäl för att undvika skador eller behandla skador. I samband med skadorna ligger en dubbel oro bland vissa lärare att delvis fysisk röra eleven för att exempelvis passa på gymnastik och därigenom förhindra skada, men även en oro över att eleverna på ett eller annat sätt råkar skada sig (exempelvis om man inte passar) och därmed bli ifrågasatt av föräldrar eller rektor. Detta är en paradox som lärare i idrott och hälsa behöver hantera. Det andra temat som lyfts ur intervjuerna var det emotionella stödet som en fysisk beröring kan ge. En av lärarna som intervjuas i Argentina menar på att en hand på axel kan hjälpa en nedstämd elev mer än en lång konversation. En lärare från Frankrike menar att lärare måste vara medvetna om hur religion kan påverka elevernas upplevelse av beröring. Ett förslag som lyfts i samband med detta är att ge eleven en förvarning, exempelvis innan ett handstående "nu kommer jag nudda dig" eller liknande. Det sista temat som lyfts är beröring i relation till våld. Våldet som diskuteras är eleverna sinsemellan och den risk som finns att eleverna blir våldsamma mot lärare. Studiens slutsatser belyser att olika aktörer såsom föräldrar, rektorer, lärare, forskare och studenter själva måste vara med i diskussionerna om fysisk beröring. Slutsatsen lyfter även hur lärare har gått från att vara säkra i sin profession till ett klimat av rädsla och osäkerhet, vilket leder in oss på nästa kategori om som behandlar samtycke och kroppskontakt.

3.3 Samtycke i språket och i relation till kroppskontakt

Samtycke kan kopplas samman med både verbal och ickeverbal kommunikation. Situationer som kräver samtycke kan dyka upp under lektioner i idrott och hälsa och språket kan påverka samtycket. Gilbert (2018) undersöker diskursen kring samtycke i Kanada och visar på flera skiften genom årens gång. Ett sådant skifte handlar om hur det har gått från att personer, främst flickor/kvinnor, har tvingats till att säga *nej* när de inte ger samtycke, till att istället säga det mer självstärkande *ja* när de ger samtycke. Ett skifte från *no-means-no* till *yes-*

means-yes som innebär ett skifte från en syn på tjejer som ”dörrvakter” som nekar tillträde och inte har en egen lust till att istället ha en egen lust som de själva kan uttrycka. En undervisning som försöker få personer att inse att sex är någonting som personer (med fokus på kvinnor) kan vilja ha samt att det är frivilligt och njutbart. Allen (2012) diskuterar liknande aspekter genom en kritisk reflektion hur njutningen kan vara en central del i undervisningen. Allen menar att om undervisningen utgår ifrån elevernas önskemål kan det bidra till en handlingsfrihet för eleverna.

För att kunna arbeta utifrån elevernas önskan med lusten i fokus fortsätter Allen (2012) med en diskurs om att vara ärlig kring lusten och begäret för sex. Att det finns en hegemonistisk konstruktion av exempelvis den heterosexuella mannen, att han ständigt, oproblematisk och alltid ska kunna uppnå en sexuell njutning. Allen menar att om det redan ligger en förväntning på att unga män alltid vill ha sex, kan det vara svårt att neka sexuella relationer men även anmäla sexuella övergrepp. Diskursen om njutning kan kritiskt fånga in dessa könsnormer. En utmaning som lyfts med att säga nej är att det i vissa fall kan gå emot kulturellt accepterade normer för konversationer, något som kan skapa en känsla av stress för den som vill/behöver uttrycka ett nej (Marcantonio et al., 2018). Samtycke är en av de saker som denna studie ämnar undersöka gällande om och hur det förekommer i lärares undervisning. Samtycke är något som går att koppla ihop med språket eftersom det kan ges både verbalt och ickeverbalt och i en text skriven av Marcantonio et al. står det om två olika perspektiv för samtycke. Det första är kommunikation av samtycke, *yes-means-yes*, och det menar att samtycke är någonting som ges frivilligt genom kommunikation och att det kan ges på ett antal olika sätt; verbalt-ickeverbalt samt explicit-implicit. Det andra perspektivet handlar om kommunikationen kring att säga nej, *no-means-no*, och att det kan uttryckas på olika sätt.

Marcantonio et al. (2018) visar genom sin studie tre olika sätt att säga nej som studenter på högskolenivå använder, vilka är; direkt ickeverbal kommunikation (ex. att hålla fysiskt avstånd), indirekt ickeverbal kommunikation (ex. att använda kroppsspråket för att visa på ett nej) samt direkt verbal kommunikation (att säga nej). Även Burkett och Hamilton (2012) skriver om svårigheterna med att säga nej, och hur unga kvinnor i deras studie varit oförmögna att uttrycka sitt nej på grund av att de inte ville verka ointresserade, kände sig pressade eller stressade. Samtycke är relevant inte bara i sexuella sammanhang utan det kan även vara relevant i skolundervisningen. Kroppskontakt kan vara känsligt på lektioner i idrott och hälsa och det hör ihop med samtycke i olika former. Det finns oro bland idrottslärare, inte

bara i Sverige utan i flera länder, att bli misstänkt för olämpligt beröringsbeteende eller anklagas för sexuellt ofredande eller trakasserier (Varea & Öhman, 2023).

3.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Det som forskningsgenomgången visar är att utbildning inom sexualitet, samtycke och relationer ger läraren mer kunskaper och gör den mer bekväm i lärarrollen. Det används en mängd olika metoder för att undervisa i olika länders motsvarigheter till sexualitet, samtycke och relationer och det tycks inte finnas någon enskild metod eller specifikt innehåll som är mest lämpat för ämnet. Sedan visar forskningen på att samtycke inte är så enkelt som att säga ja eller nej, språkanvändningen får konsekvenser för hur eleverna kan uttrycka sitt samtycke i undervisningen.

Forskningsläget kring undervisningsområdet sexualitet, samtycke och relationer är tunt eftersom det i sin nya form är nytt i svensk skola. Studien ämnar bidra med att fylla denna kunskapslucka genom att undersöka sexualitet, samtycke och relationer kopplat till ämnet idrott och hälsa. De vetenskapliga artiklarna i den tidigare forskningen bidrar främst med kunskaper om hur undervisning kring ämnen relaterat till sexualitet, samtycke och relationer kan se ut. Eftersom sexualitet, samtycke och relationer är nytt i svenska skolor kan forskningsläget fungera som en referenspunkt för ämnet.

4. Teori

I följande avsnitt presenteras Lindes (2012) läroplansteori och dess olika arenor.

4.1 Läroplansteori

Göran Lindes (2012) läroplansteori innefattar *formuleringsarenan*, *transformeringsarenan* och *realiseringsarenan*. Det är tillägget av sexualitet, samtycke och relationer i skolans uppdrag som startade intresset för den aktuella studien, följaktligen bidrar läroplansteorin med insikter om hur ändringen påverkas på olika plan. Undervisningen i skolan utgår från Skolverkets läroplan, så även undervisning kring sexualitet, samtycke och relationer. Studien tar avstamp i utvalda delar från Lindes (2012) läroplansteori. De utvalda delarna i teorin baseras på de tre arenor som påverkar stoffurvalet (innehållet) i skolämnen och hur detta verkställs i undervisningen, dessa delar påverkar hur lärare upplever och arbetar i skolan och således i undervisning kring sexualitet, samtycke och relationer. Teorin bidrar med insikter

om vad som påverkar lärares upplevelse och arbete vilket kan hjälpa till att besvara studiens frågeställningar. Läroplansteorin grundar sig i vad som anses vara giltig kunskap att undervisa i skolan och vilka mekanismer som inverkar på olika nivåer på ett specifikt innehåll. Nedan följer en mer ingående beskrivning av de delar ur formuleringsarenan, transformeringsarenan och realiseringsarenan som är relevant för vår studie.

4.2 Formuleringsarenan

I formuleringsarenan behandlas de föreskrifter som gäller i ett skolsystem, det kan handla om vilka ämnen som ska ingå i skolan, hur tiden ska disponeras, vilka mål eller innehåll som ämnena skall ha (Linde, 2012, s.23, 41–44). Linde lyfter grundläggande principer i formuleringsarenan, principerna förklaras som olika *läroplanskoder*. Koderna behandlar det innehåll som undervisningen ska lyfta samt olika koder för hur stoffet organiseras. Det finns många olika läroplanskoder men de kan förenklas till tre huvudsakliga grenar. En av de tre huvudsakliga koderna är den vetenskaplig-rationella läroplanskoden, vilken ska bidra med att ge eleverna ett vetenskapligt perspektiv. Den andra läroplanskoden är politisk och syftar till att bidra med förandet av elever till medborgare som staten önskar sig. Den tredje och sista huvudsakliga koden är en nyttokod som syftar till att utveckla praktiska egenskaper hos elever till yrkeslivet och det samhälleliga vardagslivet. En läroplanskod som är av speciell vikt för studien är den *demokratiska läroplanskoden*. Denna kod menar att utbildning är en slags maktutövning och att stoffet, som organiseras och väljs ut, skapar en världsbild för elever. Trots maktutövningen kan den demokratiska fostran ge eleverna en förståelse för världen och skydda elever från olika vanföreställningar. Den demokratiska läroplanskoden ger vikt åt att alla åsikter ska höras och river bort uttalade normer.

Allt stoff som föreskrivs skall förmedlas i skolan och är ett urval av en mängd kunskap (Linde, 2012, s.44–46). *Collection code* och *integrative code* används som hjälp för att organisera stoffet. Koderna för organisationen innebär skillnader i ledningen, lärarnas inbördes stautsförhållanden och skolans organisation. *Collection code* (insamlings-kod) handlar om en separation av ämnen. Elevernas ämneskunskaper mäts genom prov och lärarna ses som ämnesexperter snarare än pedagoger. I studien behandlas sexualitet, samtycke och relationer som är en del av skolans uppdrag och därmed mer ämnesöverskridande vilket går mer in i den andra stofforganisationen *integrative code* (integrativ-kod). *Intergrative code* behandlar andra delar såsom klassen, lärarteamet, ämnesöverskridande teman och inte endast

det specifika ämnet. I denna kod behöver lärarna arbeta tillsammans och skolledningen har större pedagogisk ledningsroll vilket leder till att lärarna blir mer beroende av dem. I integrative code kan konflikter uppstå eftersom lärarna behöver arbeta tillsammans och det finns möjligheter till värderingskonflikter om lärarnas värderingar inte överensstämmer med varandra. Lärarna bör därför i lärarlag komma överens om hur undervisningen ska planeras.

4.3 Transformeringsarenan

I transformeringsarenan sker tolkningar, borttag och tillägg till den formulerade läroplanen (Linde, 2012, s.73, 55-59). Hur en individ betraktar och tolkar läroplanen är en av många faktorer som påverkar undervisningsinnehållet. Några av de inflytelserika faktorer som Linde lyfter är bland annat *undervisningsprocessen* och *den potentiella repertoaren*

Undervisningsprocessen påverkas av undervisningens möjligheter exempelvis genom resurser, elevsammansättning eller tidsåtgång. Den potentiella repertoaren behandlar att lärare tar stöd från sina tidigare erfarenheter och arbetar utifrån egna personliga preferenser. I relation till den potentiella repertoaren lyfts två begrepp *stoffrepertoar*, det vill säga vilken kunskap läraren har och *förmedlingsrepertoar*, som syftar till vilka pedagogiska verktyg man har.

Linde (2012, s.63) lyfter "inramning" och "avgränsning" som viktiga begrepp. Inramning och avgränsning handlar om att de ämnen som har en stark inramning leder till att lärarna har ansenlig möjlighet att följa läroplanen och det gör att undervisningen liknar varandra mellan olika lärare. Ämnen som har en starkare inramning anses vara exempelvis matematik. I andra ämnen, exempelvis i historia, finns en svagare inramning och lärarna har därmed större tolkningsfrihet, vilket skapar en bredare undervisningsrepertoar mellan lärare. Lindes text öppnar för en tolkning där idrott och hälsa, som studien avser att undersöka, kan anses vara ett ämne med svagare inramning och därmed har stor tolkningsfrihet för lärarna.

I transformeringen av läroplanen är det flera olika aktörer som är med och tolkar läroplanen (Linde, 2012, s.64–65). Lärarna är en huvudaktör och tolkar innehållet beroende på vad som förväntas av dem, vad de vill göra under lektionerna och vad de har för kunskaper. En annan viktig aktör som påverkar tolkningen är eleverna som genom motstånd eller acceptans kan få läraren att förändra innehållet så att det exempelvis stämmer överens med elevgruppens

önskemål. Andra aktörer som Linde förklarar är skolledningen, det civila samhället och staten.

4.4 Realiseringsarenan

Först formuleras läroplanen, sedan sker tolkning av läroplanen och till sist ska den verkställas i undervisningen, det är här realiseringsarenan kommer in (Linde, 2012, s.73–74). I realiseringsarenan är kommunikationen och aktiviteten centralt i klassrummet. I aktiviteten inkluderas elevernas mentala processer som sker i undervisningen. Linde skriver om klassrum men i idrott och hälsa sker undervisningen i varierade miljöer och för den här studien inkluderas även idrottshallar, utemiljöer med mera i definitionen av klassrum.

En del i realiseringsarenan är kommunikationen, språket som rör sig i ett klassrum behandlar frågor, svar och reaktioner på svar (Linde, 2012, s.74). Observationer har visat att interaktionsmönstret som sker i ett klassrum sker genom en fråga-svar-reaktion modell, när ny information ges, kommer nya frågor och nya reaktioner på det svar som ges. Lärarens språk *reglerar* aktiviteten i klassrummet (exempelvis genom instruktioner) eller *informerar* eleverna (exempelvis förklara att $1+1=2$).

Undervisningen realiserar i verkligheten som en överenskommelse mellan olika parter, lektioner kan till exempel möta motstånd från elever (Linde, 2012, s.79–80). I skolan görs ansträngningar för att öka elevinflytandet på ett positivt sätt. Elevinflytandet kan vara formellt demokratiska såsom genom elevråd men även genom en demokratisk anda där eleverna får höras i den vardagliga verksamheten. Linde lyfter att realiseringsarenan har vissa begränsningar, delvis rent materiellt, delvis traditioner och regelverk (till exempel föreskrifter för bedömning). Det som inträffar i klassrummet sker alltid inom begränsade ramar.

4.5 Användningen av läroplansteori i föreliggande studie

Lindes (2012) läroplansteori och de tre arenorna formuleringsarenan, transformeringsarenan och realiseringsarenan bidrar med flera perspektiv på delar som påverkar lärares upplevelser och arbete i skolan. Sexualitet, samtycke och relationer som en del av skolans uppdrag påverkas på olika sätt i dessa arenor. I formuleringsarenan förklaras att allt stoff som formuleras i läroplanen är ett urval av en mängd kunskap som behövs organiseras, där stoffet kan ta avstamp i exempelvis demokrati. Formuleringsarenan används i vår studie främst

genom de intervjuade lärarnas lärarutbildningar gällande vad för stoff som behandlades i dem. Transformeringsarenan är den del där läroplanen tolkas av lärare, elever, skolledning och flera andra aktörer. Olika ämnen i läroplanen kan ha olika stark eller svag inramning som påverkar hur stort tolkningsutrymme lärarna har. Transformeringsarenan kan ge insikter om vad som påverkar lärares upplevelser och tolkningar av läroplanen. Transformeringsarenan tillför perspektiv på lärarnas tolkningar och resonemang kring läroplanen, tillgänglig tid och andra resurser. I realiseringsarenan appliceras läroplanen och verkställs i undervisningen. Kommunikationen och de olika modellerna för kommunikation som tillhör realiseringsarenan medverkar som stöd för studiens tredje frågeställning om hur lärare beskriver hur de arbetar med samtycke i undervisningen. Lärarna för denna intervjustudie arbetar med Skolverkets aktuella läroplan (Lgr22 och Lgy11), vilket innefattar processen från den formulerade läroplanen fram till att den är applicerad i undervisningen.

5. Metodik

I kommande avsnitt förklaras studiens metod och tillvägagångssätt. Studien har utgått från en kvalitativ metod eftersom det söker en djupare förståelse för lärarna och fokuserar på hur olika individer uppfattat och tolkat sin omgivning (Bryman, 2018, s.61–62 & s.468). I avsnittet nedan benämns deltagarna som "lärare", "lärarna" eller "läraren", vilket endast avser de aktuella lärarna i studien, inte lärare generellt.

5.1 Urval

Studien har utgått från ett målstyrt urval eftersom vi har valt ut personer som varit relevanta för att besvara studiens frågeställningar (Bryman, 2018, s.496–498). En av anledningarna till att studien inte går att generalisera till hela populationen är på grund av att studien använder ett målstyrt urval och ett icke-sannorliksurval. Målet med kvalitativa studier och den aktuella studien är däremot inte att generalisera resultatet utan att skapa en djupare förståelse för lärarna så väl som deras upplevelser. Lärarna valdes således ut på grund av de kriterier som gjorde det möjligt för dem att besvara frågeställningarna, vilket följer:

- Lärarlegitimation i idrott och hälsa (grundskola/gymnasieskola).
- Har undervisat i idrott och hälsa under en period mellan HT22-HT23 (tre terminer).

För att underlätta processen med att hitta intervjupersoner kontaktades i första hand lärare och skolor som vi tidigare varit i kontakt med och därför ansågs vara troligt att få snabba besked om deltagande i intervjuer. Valet baserades på den tidsram som studien tvingats hålla sig

inom. Kontakt har i första hand tagits genom mail men i några fall även via meddelanden till telefon.

Totalt var det elva lärare i idrott och hälsa som kontaktades om deltagande i studien och av dessa lärare var det sju som svarade att de ville delta. Två lärare slutade däremot svara när tid och plats för intervju skulle bokas vilket resulterade i att två lärare behövde ersättas på kort tid. Totalt hölls fem intervjuer med lärare i idrott och hälsa där samtliga jobbade mot grundskolan. Vi kontaktade lärare på gymnasieskolor, däremot fanns inget intresse att delta i studien hos de gymnasielärarna vi fick kontakt med. För att kunna nå olika perspektiv eftersöktes lärare med olika könsidentiteter och av de fem lärarna som deltog identifierade sig fyra som kvinnor och en som man.

5.2 Datainsamlingsmetod

Studien har använt sig av semistrukturerade intervjuer där vi som genomfört intervjuerna har använt en intervjuguide (se bilaga 1). Intervjuguiden är en lista med förberedda teman och frågor som använts som stöd under intervjuerna (Bryman, 2018, s.563, 565–571). På grund av att studien bygger på semistrukturerade intervjuer har vi under intervjuernas gång haft möjlighet att addera frågor som ansågs relevanta under intervjun. Under intervjuerna har de flesta frågorna ställts i samma ordningsföljd som i intervjuguiden, men i enstaka fall har ordningen ändrats på grund av att läraren kommit in på delar vi planerat att diskutera i förväg. En fördel med semistrukturerade intervjuer är att både vi som intervjuar och lärarna är flexibla, frågor kan läggas till och den som intervjuas har möjlighet att besvara frågorna med en stor frihet.

Av flera anledningar användes semistrukturerade intervjuer som metod för att samla in data, en av dem var att studien har två forskare som behövde säkerställa en lägsta nivå av jämförbarhet mellan intervjuerna (Bryman, 2018, s.257, 562–564). En annan anledning var att intervjuer som metod inte har använts av någon av studiens två forskare vid något tidigare skede vilket ledde till bedömningen att semistrukturerade intervjuer var enklare att genomföra på grund av dess flexibilitet. Av samma anledning valdes strukturerade intervjuer bort, flexibiliteten minskar både för läraren och intervjuaren eftersom de ofta består av slutna frågor. Ostrukturerade intervjuer sorterades ut på grund av avsaknaden av struktur, eftersom forskaren som mest använder sig av ett PM som minneshjälp vid intervjun. Ostrukturerade

intervjuer kan likna vanliga samtal, däremot var det inget som passade oss på grund av bristande erfarenhet att genomföra intervjuer.

Gällande var intervjun hölls var det eftersträvansvärt att hitta en miljö som var lugn och ostörd där läraren inte behövde vara orolig över att någon annan skulle lyssna (exempelvis en chef). Med dessa kriterier i åtanke, samt behovet av att hitta tider som fungerade för lärarna, har lärarna erbjudits möjlighet att välja plats för intervjun. Alla intervjuer genomfördes i ett mindre rum utan störmoment från andra parter.

Fem intervjuer hölls och den första intervjun hade en funktion som pilotintervju. Pilotintervjun blev något kort jämförelse med övriga intervjuer men gick i övrigt som önskat och beslut togs därför att inkludera den intervjun till datan. Pilotintervjun blev ca 20 minuter och övriga fyra intervjuer blev 25, 33, 33 och 39 minuter.

Intervjuerna har spelats in med ljudupptagningsprogram på två separata enheter för att minimera risken att en intervju inte skulle sparas. De ljudinspelade intervjuerna transkriberades sedan för att studien inte enbart skulle lita sig mot det som minnet kan behärska (Bryman, 2018, s.566–568, 577). Transkriberingarna gav tillgång till vad som sagts vid intervjun i textformat vilket underlättade arbetet att analysera datan. Som en del av transkriberingen nedtecknades i samband med avslutad intervju ett antal punkter, bland annat; hur intervjun gick, var intervjun gjordes och hur miljön där intervjun genomfördes var.

5.3 Analysmetod

För att analysera datamaterialet tillämpades Braun och Clarkes (2006) tematiska analys. Tematisk analys fungerar som en modell för att identifiera, analysera och rapportera mönster i datan, mönstret kan även kallas för tema. Den tematiska analysen bygger på olika steg som nedan förklaras i relation till vår process.

I det första steget av analysmetoden bekantade vi oss med datan. Med hjälp av att transkribera intervjuerna och sedan genom upprepade läsningar av materialet skapade vi oss en fördjupning av underlaget. I det andra steget kodades de transkriberade intervjuerna efter olika koder som var intressanta för studiens undersökning. Det mesta av materialet gick att relatera till studiens olika frågeställningar, däremot skapades koder för det material som vid

första anblick inte hade en direkt koppling till frågeställningarna men som ändå var relevanta. Braun och Clarke (2006) beskriver vikten att koda och tematisera så många olika koder och teman som tiden möjliggör eftersom det kan vara svårt att veta vad som blir intressant vid ett senare tillfälle. Under processen av kodningen skapades en lista där varje kod hade en enskild färg, färgerna tydliggjorde de olika koderna mellan olika intervjuer.

Det tredje steget bestod av att söka efter teman eller mönster av de färgmarkerade koderna. Koderna: fortbildning, uppskattad egen kunskap och lärarutbildning lades under det övergripande temat kunskap som sedan relateras till studiens första frågeställning; Hur upplever lärare i idrott och hälsa att det är att undervisa i sexualitet, samtycke och relationer om det förekommer i deras undervisning? Temana reviderades sedan i steg fyra, revideringarna medföljde att ett tema lades ihop med ett annat tema eftersom de överlappade med varandra. Revideringarna fortsatte in på steg fem där innehållet i temana sattes i relation till studiens frågeställningar. För att strukturera upp de olika färgerna, koderna och temana skapade vi en övergripande tabell (se bilaga 4). Tabellen visar de framtagna koderna och teman i ett färgschema.

5.4 Tillförlitlighet och autenticitet

I kvalitativ forskning används inte termerna validitet och reliabilitet eftersom de anses vara bättre beskrivande av kvantitativ forskning (Bryman, 2018, s.465–470). Tillförlitlighet och autenticitet lyfts som motsvarigheter till validitet och reliabilitet. Tillförlitligheten innehåller fyra underkategorier, vilka är; *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* samt *möjligheten att styrka och konfirmera*. Den andra delen, autenticitet, innehåller i sin tur fem underkategorier, vilka är; *rättvis bild*, *ontologisk autenticitet*, *pedagogisk autenticitet*, *katalytisk autenticitet* samt *taktisk autenticitet*. Nedan behandlas i vilken grad studien uppfyller tillförlitlighet och äkthet/autenticitet med dess underkategorier.

Eftersom kvalitativa studier ofta behandlar beskrivningar av den sociala verkligheten är det viktigt hur de skildras, att det görs på ett sätt som stärker dess *trovärdighet* (Bryman, 2018, s.466–467). Lärarnas sociala verklighet kan innehålla många olika perspektiv och därför är det väsentligt att vi är tydliga och konkreta i presenterandet av resultatet. Ett sätt att stärka trovärdigheten är genom respondentvalidering, att vi forskare söker bekräftelse på de resultat som studien har fått hos lärarna. På grund av tidsbrist hos lärarna samt på de tidsramar som

studien anpassat sig efter har beslut tagits att lärarna får ta del av resultatet först vid det tillfälle den publiceras.

Denna kvalitativa studie ämnar nå ett djup och inte en bredd av kunskaper, det innebär att det ställs större krav på beskrivningarna för att stärka den *överförbarhet* som studiens resultat har (Bryman, 2018, s.468). Studien har avsett att göra täta och fylliga beskrivningar av metoden för att på så sätt erbjuda tillräckligt med information för att andra forskare ska kunna avgöra huruvida resultaten går att koppla samman med andra miljöer, sammanhang eller studier. För att stärka överförbarheten har vi försökt erbjuda noggranna transparenta beskrivningar i metodens delar.

Pålitligheten i studien har inneburit att vi har tagit en granskande roll och säkerställt att det har funnits en fullständig redogörelse av hela forskningsprocessen (Bryman, 2018, s.468–470). För att stärka pålitligheten i studien har vi tagit hjälp av handledare som granskat och bedömt kvalitén på de metoder och procedurer som använts.

En utmaning som kommer med kvalitativa undersökningar är att inte låta sina egna värderingar påverka studiens slutsatser (Bryman, 2018, s.470). För att erbjuda *möjligheten att styrka och konfirmera* finns den insamlade datan tillgänglig fram tills publiceringen av studien sker. Att ge en *rättvis bild* innebär att de olika åsikterna och uppfattningarna som lärarna har haft representeras på ett tillräckligt rättvist sätt, för att hantera detta har ett stort antal citat valts ut med olika perspektiv och från olika lärare. Genom flertalet citat från olika perspektiv har vi försökt att motarbeta att våra värderingar påverkar hur datan representerades i texten.

Ontologisk autenticitet, pedagogisk autenticitet, katalytisk autenticitet och taktisk autenticitet handlar samtliga om huruvida deltagande i studien kan hjälpa lärarna på olika sätt (Bryman, 2018, s.470). Sexualitet, samtycke och relationer är nytt i läroplanen och forskningsfältet kring det är därför tunt. Därför anser vi att lärarna har möjligheten att få hjälp av studien när de kan läsa om hur andra lärare inom samma ämne har arbetat med sexualitet, samtycke och relationer. Under intervjuerna har lärarna fått chans att stanna upp och reflektera över deras personliga undervisning vilket kan ha resulterat i tankeställare och självreflektion.

Ett annat sätt att arbeta med kvalitativa metoder är att se på begreppen reliabilitet och validitet som extern och intern (Bryman, 2018, s.465-467). *Extern reliabilitet* behandlar huruvida en undersökning går att upprepa eller inte och eftersom intervjuerna i denna studie har skett i en social miljö är situationen omöjlig att återskapa. För att hantera den externa reliabiliteten har intervjuguiden (se bilaga 1) som använts under de sociala interaktionerna inkluderats i arbetet. Dessutom har försök till transparens i beskrivningarna av forskningsprocessen gjorts, vilket är centralt för att andra forskare ska kunna avgöra om studien kan återskapas eller jämföras med andra studier. *Intern reliabilitet* innebär att de personer som ingår i ett forskarlag är överens om hur den data som samlas in bör tolkas, för att behandla denna aspekt har vi tillsammans arbetat med de fysiska intervjuerna och bearbetningen av transkriberingarna.

Studiens *interna validitet* handlar om att det ska finnas en överensstämmelse mellan datan som samlas in och de teoretiska idéer som studien grundar sig på (Bryman, 2018, s.465–468). Intern validitet har hanterats genom försök att vara så objektiva som möjligt och säkerställa att inget sållas bort på grund av våra värderingar. *Extern validitet*, eller hur väl resultatet kan generaliseras till andra miljöer, anses vara ett problem med kvalitativa studier och precis som med *överförbarheten* har det varit viktigt med täta beskrivningar.

5.5 Etiska överväganden

Studien har tagit avstamp i de fyra grundläggande forskningsetiska principerna samtyckeskravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman, 2018, s.131–132). Skriftligt samtycke samlades in innan intervjuerna genomfördes via en samtyckesblankett där lärarna fick skriva under om de samtycker medverkan i studien. De gavs information att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde avbryta deltagandet utan att ange orsak både muntligt och skriftligt. Lärarna gavs information om att de kunde välja att svara “pass” på frågor om de inte ville svara, detta användes dock inte utan varje lärare valde att svara på alla frågor. Samtliga lärare tilldelades ett informationsbrev (se bilaga 2) innan intervjuerna ägde rum. Informationsbrevet tydliggjorde studiens syfte och olika moment.

Uppgifterna som samlats in har behandlats med största möjliga konfidentialitet, information om specifika individer under arbetets gång har endast delats mellan författare av studien. Lärarnas namn har ersatts med siffrorna 1-5 och bokstaven ”L” (för lärare) i både

transkriberingar och analys. Vid tillfällena där namn på skolor, individer eller kommuner har nämnts i intervjuerna har detta censurerats i transkriberingarna. Lärarnas ålder och kön har valts att användas där det har varit aktuellt i studien eftersom det bidrog med perspektiv för studiens resultat. I enlighet med nyttjandekravet har uppgifterna som samlats in om lärarna endast använts i relation till forskningsändamålet. Vid studiens avslut kommer all data att raderas.

6. Resultat

I avsnittet presenteras de mest relevanta resultaten som studien funnit. Studiens resultat har delats upp i tre huvudkategorier som alla relaterar till varsin frågeställning. Resultaten illustreras och exemplifieras genom citat från studiens genomförda intervjuer. I resultatdelen benämns deltagarna som "lärare", "lärarna" eller "läraren", vilket endast avser de aktuella lärarna i studien, inte lärare generellt. De intervjuade lärarnas namn har av konfidentialitetskrav ersatts med förkortningarna L1- L5. I citat där namn förekommer är namnen påhittade.

6.1 Lärarnas upplevelse av att undervisa kring sexualitet, samtycke och relationer

I detta avsnitt kommer de intervju svar som beskrivs påverka lärarnas upplevelse i att undervisa i sexualitet, samtycke och relationer att lyftas fram. Temat innefattar koderna; lärarnas inställning till läroplansändringen i skolans uppdrag, uppskattad egen kunskap, fortbildning samt lärarutbildning.

6.1.1 Inställning

Lärarna redogjorde för en positiv bild av införandet av sexualitet, samtycke och relationer i skolans uppdrag. Lärarna beskrev att området mer eller mindre redan innan ändringen varit implementerad i undervisningen i idrott och hälsa. L1 ansåg att det kan bli ett normalare sätt att förhålla sig till området nu när det är allmänt integrerat i alla ämnen och förklarade sin upplevelse av sin egen undervisning (som elev), L1 uttryckte sig på detta sätt:

Jag tror att det är bra, [Mm] att det ligger så, för att, jag tänker att det blir mer, det blir inte så konstigt, eh, att ha det som när. När jag var ung och gick i skolan och hade, eh, sex och samlevnad med, vad hette det då, biologiläraren, det blev ju jättemärkligt. Jag tror att det blir nog ett mer normalare sätt att förhålla sig till, eh, det att det ligger som, ah, allmänt för alla.
[Mm] Så jag tror att det är bra.

L2 förklarade att sexualitet, samtycke och relationer kommer in i alla ämnen och framförallt i ämnet idrott och hälsa i samband med genus och könsroller. Lärarna skiljde sig åt när det gäller upplevelsen av huruvida om de upplevde ett förändrat ansvar efter läroplansändringen. L2, L3 och L5 upplevde ett ökat ansvar att få med diskussioner under lektionerna medan L1 och L4 upplever samma ansvar som tidigare läroplaner. L4 förklarade att ansvaret att integrera sexualitet, samtycke och relationer är densamma för läraren men att läraren upplevde ett ökat behov gentemot eleverna. L4 lyfte att elever som bryter mot normer är mer synliga idag i relation till hur lärarens tidigare upplevelser i skolan varit (40+ års erfarenhet).

Detta sade L4:

Det borde inte ha behövt vara i den nya läroplanen utan det här är min fjärde läroplan och det borde vara en självklarhet hela vägen egentligen. Det borde inte vara specifikt uttryckt egentligen.

Lärarna lyfte att eleverna är särskilt utsatta i idrott och hälsa, dels i aktiviteterna under lektionerna, dels i relation till omklädningsrum och simning. Utsattheten som lärarna beskrev knöt lärarna an till relevansen för sexualitet, samtycke och relationer i samband med undervisningen i idrott och hälsa.

6.1.2 Lärarnas utbildning och uppfattning på den egna kunskapen

L1, L2 och L3 beskrev att de i sina lärarutbildningar fick undervisning som kan relateras till sexualitet, samtycke och relationer men att den var begränsad. L1 beskrev att det fanns en normkurs som gick in lite på ämnet och att det lyftes i samband med dansundervisningen men upplevde att detta var mer inriktat mot förra läroplanen (Lgr11 och Lgy11). L2 förklarade att de snuddade vid ämnet i en kurs om det sociala samspelet men att utbildningen inte var av större nytta i arbetslivet. L3 lyfte att området berördes i samband med styrketräning och skillnader mellan de biologiska könen och eventuellt i relation till dans. L4 och L5 beskrev att ingen som helst utbildning i relation till ämnet berördes i deras lärarutbildning. L5 lade till att det möjligen nämndes att det kan bli svårt att undervisa i dans och få eleverna att dansa kille-tjej men att dansen skulle genomföras på det viset.

Relaterat till fortbildning förklarade lärarna att ingen fortbildning har erbjudits efter läroplansändringen till Lgr22. Lärarna framställde sedan en bild av att fortbildning hade gynnat lärare. L1, L2 och L3 beskrev att de uppskattade fortbildning och vidareutbildning i

alla slag och att utbildning i sexualitet, samtycke och relationer hade varit förmånligt. I en intervju förklarade L3 behovet av fortbildning på det här viset:

Jag har kanske jobbat på ett sätt och fastnat på mina saker och det kan vara skönt att kunna få information från andra, få fortbildningar, få bolla med andra och liksom höra hur dom andra tycker och tänker och hur det funkar. Det saknar vi faktiskt, om just den delen. Det är stort, det handlar om hela skolan, det handlar om alla elever, det handlar om överallt men det känns inte att det är så mycket som skolan tänker på och tar på mycket allvar. Var och en har säkert kunskaper och besvarar eleverna och försöker sitt bästa men som en professionell fortbildning, informationsmöte, sånt saknar jag faktiskt.

L4 lyfte åsikten att många lärare troligtvis skulle gynnas av fortbildning, däremot sade L4 inget om den egna personen. L5 beskrev till en början inget behov av fortbildning men under intervjuens gång ändrade L5 sig till att vilja ha mer fortbildning. Inställningen förändrades när läraren lyfte att barn blir utsatta för olika övergrepp i relation till bilder som L5 beskrev på detta sätt:

...Alltså de små barnen, runt 10 år, så, eeh men nu vet jag ju också att många blir utsatta för massa saker med bilder och alltså fast de är så små. I min värld så är de små, men det har ju kryptit ner i åldrarna. Ja, så jag vet inte man kanske behöver mer ändå, för det händer saker på nätet som jag inte har koll på känner jag. För mina barn är ju stora och jag har liksom inga. Jag har inte den erfarenheten nu som jag hade när jag själv hade barn i den åldern när jag var när jag mer engagerad så. Så att egentligen så visst jag kanske skulle behöva det egentligen när jag tänker efter.

L2, L4 och L5 uttryckte att de har fått erfarenheter och kunskaper med hjälp av sina barn. Sociala medier och känslan att inte förstå förändringarna som sker på internet var något som L2 lyfte en avsaknad av kunskap i och betonade relevansen ytterligare utbildning kring ämnet. Erfarenheten och de egna värderingarna förklarades av flera lärare vara till stor grund för känslan att vara trygg i undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer. Att en lärare får erfarenheter kan dels påverkas av hur länge läraren arbetat i skolan men L4 lyfte även hur läraren som person kan få ta del av elevernas frågor och problem baserat på vilka egenskaper läraren anser sig besitta "... Jag uppfattas väl som en ganska lugn person som man kan såå här lätta hjärtat för och så och det stannar." Hur man är som person lyftes återigen av L2 i relation till att vara mottaglig för att lära sig av sina misstag och vara öppen gentemot förändring:

Aa, jag tror att man får jobba lite grann med sig själv eh att man är trygg i sig själv och att man inte är rädd för nya saker eh men också att man man är också mottaglig. Eh och jag är ju som sagt inte rädd för att göra bort mig på något sätt och jag tror att man måste - måste nog vara ganska öppen, för är man öppen då har man lätt då förstår dom andra att man kanske inte och jag har ju sagt till mina- jag kan och vet inte allt, absolut inte så ni får ju lära mig. Att vi tillmötesgår varandra så, vad bra det kan bli till slut.

Trots att ingen av lärarna förklarade att de har erbjudits fortbildning hade L3 och L4 inhämtat mer kunskap när skolan genomfört speciella insatser. L4 har närvarat vid information från RFSU till eleverna, informationen riktade sig mot eleverna och var ingen vuxenutbildning men kunde förse lärare med inspiration. L3 lyfte att de fått besök av högskolelärare för att

diskutera hur man kan integrera boll och dansundervisning och att det innefattat begränsat med information kring ämnet.

6.2 Lärarnas arbete

I detta avsnitt kommer de intervjusvar som behandlar hur lärarna arbetar med sexualitet, samtycke och relationer att lyftas fram. Temat innefattar koderna; frågor i flykten, material, kollegialt samarbete, lärares metoder, annan undervisning, andra kulturer, särskilda insatser samt ekonomi och prioriteringar. Några av koderna behandlades av få lärare och de är inlagda i andra underrubriker.

6.2.1 Frågor i flykten

En sak som lärarna pratade om var att det främst var via frågor i flykten som sexualitet, samtycke och relationer behandlades på deras lektioner i idrott och hälsa. Ett exempel som L1 hade var detta:

Men, det var fars dag här nyligen [Mm], då pratade vi om det och det var några som hade köpt presenter och dom var väldigt pepp på fars dag och då kom vi in på bara, har alla pappor? Hur ser det ut hemma? Ah, och såna saker, så att eh, ah nä men det är oftast såhär när tillfället ges så kommer man in på det.

L2 pratade om att sådana frågor inte behöver komma från eleverna utan att det kan komma från något som läraren gör. L2 gav ett exempel där läraren råkade säga åt killarna att ställa sig på ett ställe och tjejerna på ett annat. Läraren problematiserade detta genom att ställa frågan om vart de som inte känner sig som varken kille eller tjej skulle ställa sig? Att det kan dyka upp frågor som kan behöva behandlas även på ett sådant sätt. När det dyker upp situationer eller frågor som berör sexualitet, samtycke och relationer, ansåg L3 att det kan vara bra att komma med frågeställare till eleverna. Att få eleverna att börja reflektera och diskutera kring vad de tycker, hur man ska göra, hur är det, och så vidare. L4 tyckte att det var en självklarhet att det dyker upp frågor i flykten och lyfte att vanliga exempel på sådana situationer är när elever säger eller skriker fula ord, exempelvis har det dykt upp diskussioner kring elevernas användning av "fuck you", "böggjävle" och "mammaknullare". L5 uttryckte att det var i det vardagliga som frågorna dök upp, och således även där de behandlades.

6.2.2 Material

Samtliga lärare hade störst fokus på frågor i flykten gällande sexualitet, samtycke och relationer. Utöver frågorna i flykten har några av lärarna använt annat material. Med annat

material syftas material framtaget för att behandla områden kopplat till sexualitet, samtycke och relationer, exempelvis faktahäften, böcker, filmer eller sånger. L2 berättade om att material från UR play har använts samt material om könsnormer och sexualkunskap som kollegor har visat. L3 visade vid intervjun upp en bok som denne hade blivit tilldelad vid en lärarträff för idrottslärare i kommunen, men har i övrigt inget material som används i undervisningen. L5 berättade om ett material kallat "Stopp min kropp":

Ja, det är liksom mer att det var en sång [...] Sen ska jag säga, det kanske är helt ute nu? men det handlade just om att du ska inte ta på min kropp, det är stopp, det är jag som ska som bestämmer över den och då pratar man ju om det lite grann. För det kan ju ske nu med de små att de daskar en i rumpan eller att det gör de går förbi och de grejerna måste vi ju ta bort så fort som möjligt och då tar man ju det till diskussion direkt och då med klasslärare och eventuellt också föräldrar.

L2 pratade utöver undervisningen i idrott och hälsa även om hur sexualitet, samtycke och relationer kunde se ut i ett annat ämne som läraren hade behörighet i. Ämnet var biologi och L2 beskrev det som att det handlar mer om de rent fysiologiska delarna av sexualkunskapen och relationer samt att det till detta finns biologiböcker som har använts som stöd.

6.2.3 Lärares metoder

Vilka metoder som lärarna har använt i sin undervisning kring sexualitet, samtycke och relationer varierade. L1 pratade om att kroppskontakt mellan eleverna försökte undvikas och att det gjordes genom att antingen justera en aktivitet så att kroppskontakten inte krävdes eller genom att ta bort den aktiviteten helt. Något som L3 pratade om var att det krävdes justeringar i regler kring vissa aktiviteter för att samtliga elever skulle delta, exempelvis som det tidigare beskrivna exemplet med killeboll.

Vid de tillfällen där L4 hade tillgång till hela idrottshallen kunde eleverna dela in sig i olika planhalvor och då tryckte L4 på att det inte skulle vara någon könsindelning utan att det skulle integreras och delas in utifrån inställning. L2 pratade, utöver vilka ord som används vid gruppindelningar, om hur sexualitet, samtycke och relationer kunde kopplas till undervisningen i idrott och hälsa genom en historisk genomgång av idrottshistorien. Idrottshistorien och hur kvinnan har behandlats genom historien lyfts som exempel på hur det har integrerats i undervisningen.

L4 berättade att arbete med jämlikhet är något som är viktigt men som inte genomsyrar hela undervisningen. Vid vissa moment har det istället fokuserats på att eleverna över huvud taget

ska dyka upp. Ett sådant moment är simningen där L4 beskrev att det var tjejer som inte kom om de skulle simma tillsammans med pojkar och att detta åtgärdades genom att dela upp simningen och att det istället simmas pojkar vid ett tillfälle och tjejer vid ett annat tillfälle. Vid pardans har lärare berättat att eleverna kan dansa tillsammans med vilken elev som helst oavsett kön. L4 beskrev däremot att eleverna för det mesta dansade kille-tjej och konstaterade att när kille-kille dansade med varandra tramsade de runt för mycket. L5 pratade om att det inte var några särskilda lektioner ägnade åt sexualitet, samtycke och relationer utan att det istället var spontana frågor som behandlades med bland annat pubertetsfrågor som ibland kunde komma på tal för elever i årskurs tre. L5 lyfte fram alternativ med exempelvis band mellan elever där kroppskontakt inte fungerade.

Elever som har olika kulturella bakgrunder var något som L4 pratade om, hur det kan vara utmanande för undervisningen. L4 gav ett exempel med undervisning kring dans, att det har varit elever som uttryckt att det är "haram". Vidare berättade L4 att elever har ansett att pardans är en sexuell handling och att detta har krävt en del arbete som L4 kopplade till skolans fostransuppdrag. När L4 pratade om tips kring hur en nyexaminerad lärare kan bli bekväm kring att diskutera känsliga ämnen med eleverna nämndes vikten av relationer. L4 sade:

Släpp sargen, sätt dig in i elevernas verklighet, inte din vuxen verklighet, utan hur deras (betonar deras) verklighet är. Så tror du att du kommer längre...än att vara ute utgå ifrån ett vuxenperspektiv eller rabbla upp såna här saker utan ta deras liv på allvar.

L5 tryckte också på vikten av att ha goda relationer till eleverna och att det är viktigt att läraren lyssnar på eleven ordentligt och tar den på allvar.

Utvecklingsmässigt tyckte L1 att det är synd att elever väljer bort aktiviteter med kroppskontakt, trots att L1 uttryckte att det brukar gå att visa förmågorna på andra sätt. L4 var inne på samma område men sade att elevers val att avstå från aktiviteter i förlängningen kan påverka dennes betyg, även om eleven inte heller kan tvingas till kroppskontakt.

L1 och L5 pratade båda två om ett samarbete mellan dem själva och klasslärarna genom ett utbyte av information om dagsaktuella händelser. Inga gemensamma planeringar förekom dock mellan L1 och lärarens kollegor. L2 sade att det fanns ett visst kollegialt samarbete i den mån de pratade med varandra spontant, dock ansåg L2 att mer samarbete mellan lärare i samma ämne på skolan vore något positivt.

6.2.4 Särskilda insatser

L1 pratade om att eleverna på lågstadiet har arbetat med ett tema som handlade om “stopp min kropp” men att det i övrigt var mer undervisning kopplat till sexualitet, samtycke och relationer vid de vardagliga frågorna. L2 berättade att polisen har varit på besök på skolan och pratat med eleverna om samtycke, brott och lagar. Både L2 och L4 pratade om att det fanns möjlighet att ta med elever i årskurs åtta till ungdomsmottagningen. L3 pratade om att en temavecka hade varit bra för eleverna och sade:

Jag tycker att vi skulle haft någon temavecka isåfall i hela skolan, alla pratar om det i sina ämnen, det kommer bli mer naturligt för eleverna, speciellt i den här åldern, dom är ju lite såhära (gestikulerar) i låg- och mellanstadiet. Men jag tycker att om man skulle ha en temavecka i skolan där alla pratar om det i olika ämnen och överallt i skolan, det skulle vara bra.

Temaveckor har inte genomförts, däremot pratade L3 om att en tidigare arbetsplats har spelat upp en föreställning som behandlade sexualitet, samtycke och relationer på skolan. L4 ställde sig mer tveksam till att ha speciella “sexualdagar” och ansåg istället att det är i vardagslivet som det händer, att det är bättre att arbeta med frågor i flykten. Det var däremot en period på några år där skolan bröt alla aktiviteter under några dagar som kallades “kärleksveckorna”. Under “kärleksveckorna” behandlades frågor kring kärlek, relationer, samtycke och sexualitet och L4 berättade att både eleverna och L4 själv uppskattade dessa dagar.

Ingen av L1, L3, L4 eller L5 hade haft något lärarmöte om skolans uppdrag i sexualitet, samtycke och relationer. L1 ansåg däremot att sådana möten hade kunnat vara till fördel för skolans personal att skapa sig en gemensam överblick på området. L2 hade varit med på ett arbetslagsmöte där de behandlade sexualitet, samtycke och relationer. Under mötet kom de fram till att de skulle väga in området i undervisningen men gick varken igenom hur eller när i undervisningen det bör vägas in.

6.2.5 Ekonomi och prioriteringar

Ekonomi, prioriteringar och tid var ett ämne som flera lärare kom in på i samband med olika frågor under intervjuerna vilket relateras till hur lärarna, tolkar, prioriterar och ställer sig till vissa frågor som i sin tur påverkar deras undervisning i sexualitet, samtycke och relationer. Att omklädningsrummen är en känslig plats för eleverna är något som lärarna har varit inne på, bristen av omklädningsrum var ett område som nämndes. L1 sade detta om behovet av könsneutrala omklädningsrum och ekonomi:

Ja egentligen så skulle man behöva göra det, nu är ju ekonomin, det finns ju ingenting till någonting, tyvärr, som det ser ut. Men egentligen så ja, det är ju inte bara i simhallen som det ska finnas den möjligheten och jag, jag tror idag att jag har i alla fall en elev som skulle uppskatta det, mm

L2 ville sätta in bås i duscharna för att öka tryggheten men förklarade att det saknades ekonomi för det. L4 pratade om att omklädningsrummen knappt räcker till för de elever på skolan som använder de biologiskt könsuppdelade omklädningsrummen, därmed fanns inget utrymme (utöver utrymmet i samhörighet med läraromklädningsrummen) att avsätta för de elever som önskade byta om i könsneutralt omklädningsrum. Utöver ekonomin pratade lärarna om tid och prioriteringar där L3 pratade om att det inte fanns tid för någon extraidrott, för de elever som har ett behov av det, eftersom L3 var placerad som rastvakt när tillfällen fanns. Detta är något som L3 ställde sig kritisk till eftersom L3 menade att det minskar möjligheterna för de elever som inte gör aktiviteter inför en hel klass observerande ögon. När L2 pratade om den låga graden av kollegialt samarbete kopplat till sexualitet, samtycke och relationer sade L2 "Nej, det är tiden. Jag skyller på att jag inte har tid fa-fast egentligen är det en prioriteringsfråga". Tiden påverkar vad som prioriteras, något som även L5 var inne på. L5 pratade om att lektionerna var för korta för att överhuvudtaget hinna med diskussioner och att tiden istället prioriterades för fysisk aktivitet för eleverna i de lägre årskurserna.

6.3 Samtycke och trygghet i undervisningen

I detta avsnitt presenteras de resultat som behandlar temat samtycke och trygghet. Tryggheten kopplas ihop med området sexualitet, samtycke och relationer genom dess relevans till samtycke, det vill säga tryggheten påverkar samtycket. Samtycke är något som lärarna behöver hantera på flera plan, både genom att undervisa om det och genom att implementera praktiskt samtycke i undervisningen. Temat innefattar koderna; samtycke, elevers upplevelser och känslor utifrån lärarens perspektiv, genusnormer, respons från föräldrar samt etiska dilemman.

6.3.1 Samtycke

När lärarna pratade om samtycke mellan elev och lärare var de i flera fall inne på situationer där eleven behöver hjälp för att klara av en övning. L1 pratade om ett exempel där eleverna arbetade med kullerbyttor. L1 sökte samtycke hos eleverna genom att tydligt fråga om eleven ville ha hjälp. Vid akuta situationer pratade L2 om att det kan vara viktigt att agera direkt och därmed gå miste om att fråga om samtycke innan fysisk kontakt. L2 pratade om att det är bra att följa upp en sådan situation efteråt för att eleven inte ska känna obehag. L4 lyfte vikten av

relationsbygge och menade att en god relation till eleverna skapar en större acceptans mot läraren och eventuell kroppskontakt mellan lärare och elev. L4 sade även att det kan bli en större utmaning för lärare som är större killar att skapa denna acceptans hos eleverna. Även L5 tyckte att relationerna var viktiga och uttryckte att kroppskontakt mellan lärare och elev alltid har förekommit och att kroppskontakt med omtanke är viktigt för L5, men att det kanske inte går att arbeta på samma sätt längre. L5 uttryckte även att det kan vara lättare för henne som kvinna att arbeta mycket med kroppskontakt än vad det kunde vara för hennes manliga kollegor.

Vid moment som kan kräva passning från läraren, för att eleven på ett säkert sätt ska kunna genomföra en övning, pratade L1 om vikten av tydlighet. L1 berättade tydligt för eleverna när passning behövs på en station, vilket medför kroppskontakt. Utifrån den informationen får eleverna ta egna beslut om de vill göra just den övningen eller inte. L2, L3 och L5 arbetade med samtycket på ett liknande sätt där eleven blev informerad om hur och varför passningen och kroppskontakten skulle ske för att eleverna själva skulle kunna fatta beslut. L4 nämnde, utöver informationen som L1 gav, om eleven inte vill ha passning kan den av säkerhetsskäl inte göra den övningen. L3 pratade om ett alternativ med passning där elevens kompis kunde sköta passningen utifrån instruktioner från läraren.

L2 lyfte ett exempel från undervisningen i dans gällande samtycke mellan eleverna, där elever som tycker det känns obehagligt med kroppskontakt kan sätta händerna vid sin midja istället för att nudda en annan elev. Ett liknande exempel som L2 lyfte var att eleverna vid bugg inte behöver nudda varandra och att de istället kan visa med händerna i luften. L2 sade däremot att de flesta brukar hålla i varandra och att det brukar gå bra, särskilt när eleverna dansar kille-kille och tjej-tjej. L1 pratade om att kroppskontakt mellan eleverna undviks och sade:

Eh, jag undviker det för att det blir alltid, det blir alltid knasigt. Om någon inte vill hålla i någon eller så, så kan ju det liksom bli som en kränkande situation [Mm]. Den som inte får någon att hålla i eller, det blir jobbigt för båda, så jag försöker undvika det, eh och vid dans och såhär, då kanske man står bredvid varandra eller så, men ah. Jag testade faktiskt en, eh, samarbetsövning med, ni känner säkert till den, med rockring, man ska stå i en ring och så ska man få den här rockringen, bara det blev jättejobbigt [...] Ja för dom höll inte varandra i handen för dom ville inte det och då vart det såhär att vi struntar i den, så aa.

L3 tyckte att kroppskontakt mellan eleverna sällan var något problem, även om det kunde bli det vid tillfällen. L3 lyfte ett exempel med parkull där eleverna hade olika möjligheter gällande hur de höll i varandra, det kunde vara med handfattning, armkrok eller att de hade ett

band eller annat material mellan dem. Vid en fråga om kroppskontakt mellan eleverna brukar förekomma på lektionerna svarade L4:

L4: Jajjemen. Jo, jag tycker att det ska göra det. Det är där vi måste avdramatisera. Alltså stopp, min kropp är jättebra, men det får inte bli in absurdum. Vi spelar fullkontaktsrugby med blandade. Killar och tjejer, är det så att man känner att ja, men det där känns jätteobehagligt, det är inget tvång, men de flesta vill, det tycker det är kul [...]

W: [...] hur hanterar du de elever som inte känner för kroppskontakt då?

L4: Då behöver man inte och så sätter vi en parallell plan där man spelar...det är som ett tag-rugby, det känner ni igen?

6.3.2 Elevers upplevelser och känslor utifrån lärarens perspektiv

Elevernas upplevelser av undervisningen påverkar deras känslor av trygghet vilket i sin tur hör ihop med samtycke. Om en elev inte känner sig trygg, kan det leda till att eleven inte vill ha exempelvis kroppskontakt med vare sig lärare eller klasskamrater. Hur eleverna upplever lektionerna är någonting som samtliga lärare arbetar kring. L2 har bland annat arbetat med att eleverna ska våga testa saker de inte är bekväma med, som exempel lyfts rörelse till musik och att det bygger på tilliten till varandra. Att eleverna ska känna sig trygga att göra och testa olika aktiviteter var något som L3 såg som en förutsättning för lektionerna i idrott och hälsa men som ändå är en utmaning, framförallt när det handlar om elever som inte vågar visa sig inför andra på lektionerna. L3 gav exempel på hur elever har fått chans att kliva undan och göra övningarna på sidan när lektionerna har hållits utomhus men att det var mycket svårare att hantera i en liten idrottshall. Vissa saker kan vara traumatiskt för eleverna menade L4, en sådan sak kan vara de fall där elever med mens inte kan delta i lektionerna. För att avdramatisera detta behöver inte eleverna lämna en lapp till L4 utan de säger istället att de inte kan delta enskilt till läraren, något som fungerar eftersom de har haft vad L4 kallade för "stora menspratet" där de kommit överens om hur de går till väga. L5 pratade om att eleverna och deras upplevelser har fått lärarna att tänka om kring vissa aktiviteter och sade:

Vi har ju haft ambulanskull om ni vet man ska lyfta, det är ju för känsligt så jag märker ju under tid nu så har man tagit bort vissa saker för det är svårare nu att ha kroppskontakt mellan eleverna än vad det var tidigare.

Omklädningsrummen är en plats som flera lärare pratade om. L2 pratade om hur blottade eleverna är inför varandra. L3 lyfte fram vikten av att sexualitet, samtycke och relationer har lagts till i läroplanen och menar på att eleverna hamnar i blottade situationer med varandra när de byter om eller duschar. L4 nämnde att alla elever på den skolan inte kände sig bekväma med omklädningsrummen för killar eller tjejer och att de fick använda lärarnas omklädningsrum istället. L5 har ibland funderat över om ombyte till lektionerna till idrott och hälsa är något de ska strunta i på grund av elevernas upplevelser i omklädningsrummen.

6.3.3 Genusnormer

Frågor i flykten var något som lärarna beskrev att de ofta mötte. Ett ämne som var vanligt förekommande handlar om genusnormer. L1 har exempelvis i samband med simning fått frågor om vad ett könsneutralt omklädningsrum är. L2 gav ett annat exempel på hur dennes elever ibland önskar "pojkidrott" och "flickidrott", det vill säga en uppdelning där könen delades upp på separata spelplaner. Istället för att dela upp eleverna baserat på kön hade L2 valt att dela upp spelplanerna beroende på vana. Eleverna bestämde själva vart de ville vara och kunde när som helst byta spelplan. I början av momentet med denna uppdelning föll ett mönster samman med könen men L2 förklarade att det har blandats mer och mer.

Genusnormer lever dock kvar hos eleverna och L2 gav ett exempel på hur eleverna kan kommunicera med varandra:

Ja men eller "aa men om ni ska ha dans så kan ju inte jag vara med" (imiterar en elev) eller typ "aa men du ska gå dit, det ska vara dans där borta, du är ju tjej". Också såna där vanliga grejer. "Och fotboll, kom nu Pelle! Du ska ju vara med och spela fotboll och inte ska du vara där och dansa". Det är en sån där vanlig.

Innan L3 kom till den arbetsplats L3 jobbade på vid tid för intervjun hade det inte varit någon utbildad lärare i idrott och hälsa på ett tag och lektionerna ansågs vara mest för pojkarna. L3 förklarade hur killarna på idrottslektionerna nästan enbart hade spelat killerboll och tjejerna stannat i omklädningsrummen. L3 har stött på elever som uttryckt att de inte kan göra en viss aktivitet för att de inte är ett visst kön. L4 pratade om att de i årskurs åtta och årskurs nio endast har klädsim vid simningsmoment eftersom eleverna upplever det som mindre avslöjande och utlämnande. Sedan problematiserade L4 om det tryck som killar och tjejer har att leva upp till kroppsideal med den fixering som har varit och är kring kvinnokroppen och hur en kille bör ha "sexpack" och "stora bröstmuskler".

6.3.4 Respons från föräldrar

Att bli kontaktad av anhöriga till en elev gällande frågor kring sexualitet, samtycke och relationer var inget vanligt enligt lärarna. L1 hade inte stött på någon kontakt kring detta. L2 beskrev att det skickas ut information till vårdnadshavare med lektionsplaneringar och har endast fått positiv respons när planeringarna innehållit könsnormer. L5 har väntat sig att det ska komma någon förälder som säger emot, men sade att det inte har gjort det. L4 pratade däremot om att det en gång under lärarens 40-åriga karriär har kommit en storebror till en religiös elev som ifrågasatte varför de skulle hålla hand vid dans. L3 uttryckte att föräldrar har kommit med kritik gällande en lektion som innehöll killerboll, där läraren hade använt sig av en "tjeboll" (som endast tjejerna fick använda), en "killerboll" (som endast killarna fick

använda) och “övrigboll” (som alla fick använda). I andra fall är det inget som L3 ansåg vara förekommande men det kunde hända att vårdnadshavare hörde av sig gällande deras barn. Om det sade L3:

Mm, det kan handla om vissa enskilda elever ibland, det har inte hänt så mycket. Men jag har haft elever som var ju, kände sig inte trygg och bekväm bland alla andra för dom gjorde si och så för att jag är så. Jag hade fått samtal från elever, från föräldrarna då om det. Då har dom, liksom berättat vad som är deras tips, vad är det som funkar då. Att han ska göra, vilket jag uppskattar faktisk. Det är ju väldigt skönt när man får tips från föräldrarna för dom kan ju barnen mest på något annat sätt. Och vi är med barnen under hela skoldagen och vi idrottslärare träffar bara dom 2 gånger i veckan, det är inte så jättemycket, vi kan inte lära känna dom så mycket som en klasslärare eller vad föräldrarna gör. Så att det är ju oftast mycket, det har inte hänt så ofta men det har hänt med enskilda elever att man fått samtal från föräldrar med tips på hur man ska göra med den eleven. Nej inte så mycket från föräldrarnas del annars, om det inte handlar just om deras barn och någon situation.

6.3.5 Etiska dilemman

Vikten av relationen mellan lärare och elev var enligt L4 viktig och sågs som en avgörande del gällande samtycke. L4 pratade dock om att det finns en balansgång som är viktig att hitta, en balansgång mellan elevens förtroende och vad en lärare bör göra. Om det sade L4:

L4: Ibland får man ju veta saker som man helst inte vill veta, men (småskattar) det får man ju ta då. Och inte ringa till mamma och pappa på en gång. För det det kommer, ni märka sen. Det kommer ju vara en balansgång mellan förtroende från eleverna och vad du borde göra liksom. Om du ser eleven Pelle (påhittat namn) med snus måste du ju rusa in och ringa till hans mamma och pappa på en gång eller ska du prata med Pelle ett tag först? Se om man kan få honom att och sluta med det.

W: Är den här balansgången svår att hitta?

L4: Jag tycker inte det är personligen, men den kan vara svår, är man den typen av person som gärna vill följa reglerna strikt, då då då tycker jag (betonar jag) att man kan hamna på fel sida av balansgången. Om du går i åttan nu, alltså du fyller 15, där år, nästa år och så berättar jag att du du är tillsammans med en kille och ni har sex. Ska jag? Du är ju minderårig, ska jag rapportera det eller ska vi, prata om det istället? [...] Ja rent formellt så du som fjortonåring gör ju fel och det går ju nästan killen i nian. Då är det ett lagbrott. Men samtidigt så så gör de det i alla fall. Då är det ju bättre att prata om och skydda sig och alla sådana saker.

7. Diskussion

I kommande avsnitt sätts studiens resultat i relation till tidigare forskning samt studiens teoretiska ramverk, läroplansteori. Sedan diskuteras studien metodval i en metoddiskussion följt av förslag för vidare forskning.

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med studien var att undersöka om och hur lärare i idrott och hälsa arbetar med sexualitet, samtycke och relationer i deras undervisning, såväl som deras upplevelser att

undervisa kring det. Varje del inleds med en kortare sammanfattning av studiens resultat i relation till avsnittets område.

7.1.1 Upplevelse

Studiens första frågeställning ämnade att besvara hur lärare i idrott och hälsa upplever att undervisa i sexualitet, samtycke och relationer om det förekom i deras undervisning.

Upplevelsen av att undervisa i området visade sig bygga på hur trygga, kompetenta och erfarna lärarna anser sig vara i samband med en positiv inställning till sexualitet, samtycke och relationer som del i skolans uppdrag. Sammantaget är lärare positiva till sexualitet, samtycke och relationer som en del av skolans uppdrag och att området mer eller mindre har integrerats i idrott och hälsaundervisningen redan innan ändringen. När det kommer till fortbildning uttrycker samtliga ett behov av det hos undervisande lärare eller hos de själva. Lärarnas erfarenheter förklarades av vikt för lärarens bekvämlighet och trygghet att undervisa i sexualitet, samtycke och relationer.

Resultatet visade att L2, L4 och L5 uttryckte att de tog stöd av deras erfarenheter och i samband med deras barn. Att lärare tar stöd från sina egna erfarenheter understryker den potentiella repertoaren som Linde (2012) talar om i läroplansteorin, där läraren tar stöd i sin undervisning av sina egna erfarenheter och personliga preferenser. Lindes beskrivning av svag inramning, i samråd med hur lite utbildning som lärarna ansåg sig ha fått, kan påverka hur mycket av den potentiella repertoaren som används. Ur en kritisk synpunkt är detta inte hållbart. Att lärarna hämtar stora delar från den potentiella repertoaren medföljer att de lärare som inte har egna barn eller större erfarenheter kring delar som berör sexualitet, samtycke och relationer resulterar att områden utelämnas. Att olika delar i sexualitet, samtycke och relationer skulle utelämnas resulterar i att eleverna inte får den utbildning de har rätt till. Det finns likheter mellan Peskin et al. (2011) studie, där respondenterna ansåg sig kunna hantera, diskutera och använda lämpliga undervisningssmetoder, respektive denna studie där lärarna beskrev att de kunde hantera dessa situationer när de dök upp. Detta trots att de inte har omfattande utbildning inom området. Trots att lärarna beskrev att de kunde hantera dessa situationer kan utbildningen variera stort mellan olika lärare eftersom de beskrev vikten av deras tidigare erfarenheter som grund. Lärarna har inte har samma erfarenheter att utgå ifrån vilket kan resultera i en utbildning av varierad nivå. Variationen visar på ett behov av en

gemensam grund eller utbildning för att undervisningen ska vara likvärdig för eleverna oavsett vem de har som lärare.

Resultatet från studien bekräftar tidigare forskningsresultat från Burns och Hendricks (2018) som visade att många lärare uttrycker ett behov att fördjupa deras undervisningskunskaper i områden som berör sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna i studien beskrev sina erfarenheter av utbildning kring sexualitet, samtycke och relationer som lite eller inte existerande. Studiens resultat stöds av Eisenberg et al. (2011) som skriver att få lärare i sexualkunskap (i USA) har fått formell utbildning inom ämnet. Eisenberg et al. undersökning visade även att lärarna med begränsad erfarenhet eftersträvade mer utbildning från annat håll för att täcka upp sin kunskapslucka, lärarna i denna studie har uttryckt ett behov av fortbildning hos lärare. Emellertid stöder inte studiens resultat Eisenberg et al. beskrivningar om att utbildningen, om läraren har fått någon, ska vara ovärderlig. Lärarna som beskrev att de fått utbildning, förklarar att den var begränsad och inte bidrog till deras undervisning. Resultaten kan tolkas gå ifrån idén att tankeverkstaden hos de som fått utbildning inom området ska ha fler tankar och idéer än de som inte fått utbildning vilket Brouskeli och Sapountzis (2017) anser. En alternativ tolkning skulle kunna vara att lärarna har fått så pass lite, eller ofullständig, utbildning att det är svårt att veta om idéerna hade varit fler om de fått mer utbildning. Bolander (2015) menade att ett otillräckligt förtroende på lärare och deras egen förmåga kan förklaras genom att ämnet inte är tillräckligt välarbetat i lärarutbildningen. Att området inte är tillräckligt välarbetat i lärarutbildningen kan diskuteras i samband med Lindes (2012) läroplansteori och formuleringsarenan där det erbjuder en tanke om att området inte har varit en prioritering i urvalet av stoff när läraren utbildade sig.

7.1.2 Arbetet

Studiens andra frågeställning ämnade att besvara hur lärare i idrott och hälsa beskriver att de arbetar med sexualitet, samtycke och relationer om det förekom i deras undervisning.

Resultatet visade att lärarna beskrev att frågor som dök upp under lektionerna var den mest förekommande undervisningen relaterat till sexualitet, samtycke och relationer. Vissa lärare använde materialet "stopp min kropp" men utöver detta fanns inget specifikt material som lärarna använde genomgående. Arbetet i skolan varierade om särskilda insatser, exempelvis temadagar eller särskilda möten, hade implementerats efter undervisningen men övergripande var lärare positiva mot detta. Vilka metoder som lärarna beskrev sig använda i undervisningen

varierade mellan olika delar av undervisningen och mellan olika lärare. De ekonomiska prioriteringarna påverkade lärarnas arbete eftersom delar som lärarna ansåg vara viktiga för att inkludera sexualitet, samtycke och relationer i undervisningen hade ransonerats bort av ekonomiska skäl.

I relation till de fyra typerna av undervisning som Burton et al. (2021) beskrev, lyfte L4 att de arbetat med en "kärleksvecka", vilket kan relateras till typen; samtyckesvecka. Kärleksveckan är något som upplevdes positivt i arbetet kring sexualitet, samtycke och relationer men som sedan rann ut i sanden eftersom lärarna inte hann eller orkade med att engagera sig utöver deras andra uppgifter. En ämnesöverskridande temavecka är något som går in i integrative code som Linde (2012) menar att lärarna behöver samarbeta mer och att skolledningen har större pedagogisk ledarroll där lärarna blir mer beroende av skolledningen. Kärleksveckan faller därmed offer som ett av de borttagna delar i transformeringsarenan. I transformeringsarenan är det olika aktörer som är med och tolkar läroplanen, lärarna är en aktör och skolledning är en annan, som påverkar lärarnas arbete. De resurser och stöd läraren får av skolledning är direkt resulterande i undervisningen. Det kan därför antas att om politikerna prioriterade sexualitet, samtycke och relationer mer skulle det kunna resultera till att Skolverket och i sin tur påverka att kommunerna, skolorna och lärarna lägger mer resurser på detta.

Studiens resultat pekar mot det Burton et al. (2021) lyfter som två av de fyra angreppssätten i undervisning kring sexualitet, samtycke och relationer. Resultatet visar att samtliga lärare på ett eller annat sätt arbetar med att lära eleverna sätta egna gränser, exempelvis i samband med kroppskontakt, vilket överensstämmer med angreppssättet life-skills. Det sociokulturella angreppssättet appliceras av flera av lärarna som försöker förstå eleverna i deras sammanhang och förstå vad som påverkar individen. I motsats till det Eisenberg et al. (2011) skriver om att många lärare kände sig oförberedda på föräldrarrespons i samband med undervisning kring sexualitet, samtycke och relationer, var detta inget som studien har kunnat påvisa.

Ett resultat som förvånade var att lärarna beskrev att frågor relaterat till sexualitet, samtycke och relationer dyker upp i undervisningen flitigt. Att frågor i flykten är den mest förekommande undervisningen utifrån vårt resultat kan även bero på att undervisningsprocessen, som Linde (2012) menar innehåller bland annat tidsåtgång, är begränsad och att dessa frågor endast lyfts när de dyker upp. När arbetet endast prioriteras

efter händelser eller frågor får undervisningen ett reaktivt arbetssätt. Dessutom kan det hävdas att lärarna, genom att besvara de frågor och de situationer som kommer i samband med undervisningen, utgår ifrån elevernas önskemål och att detta kan bidra till en handlingsfrihet hos eleverna som Allen (2012) beskrev. Detta beror givetvis på vad för frågor som dyker upp och i vilket sammanhang. I realiseringsarenan diskuteras en modell där kommunikation i klassrummet kan följa 1) fråga 2) svar 3) reaktioner på svar. I samband med att lärarna lyfter att den mesta undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer uppkommer tack vare diskussioner som sker av förfrågan av eleverna kan man anta att denna modell av kommunikation är relevant. Angående kommunikationen lyfte Bengtsson och Bolander (2019) vikten av att vara försiktig i sitt språkanvändande eftersom språket kan medföra risker eller antaganden. I studien uttrycker L2 en oro att formulera sig "fel" och därmed exkludera eller riskera att kränka någon eftersom läraren ansåg sig ha en kunskapsbrist av exempelvis begrepp.

I studien förklaras den mesta undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer ske när frågor eller händelser dyker upp på lektionerna. En av lärarna inkluderade i sina planeringar ifall exempelvis könsnormer skulle behandlas, utöver det planerade lärare inte in det i sina lektioner, utan det var något som dök upp. Peskin et al. (2011) menar att flera undersökningar visar betydelsen för att lärare ska utveckla kunskaper och praktiska planeringsgenomföranden. För att undervisningen ska ske utifrån planerade förhållanden behöver området prioriteras mer i alla tre arenorna av Lindes (2012) läroplansteori. Sexualitet, samtycke och relationer behöver få större plats när urvalet av kunskap, som ska förmedlas, planeras i läroplanen. I transformeringsplanet kan undervisningsprocessen gynnas av mer resurser eller tid avsatt för detta. Sist men inte minst behöver detta prioriteras så arbetet kan bli mer proaktivt istället för reaktivt. Om det vanligaste med undervisning som berör dessa ämnen kommer i samband med händelser eller av förfrågan hos elever, bör inte detta vara en prioritet? Resultaten från studien tycks även överensstämma med vad Eisenberg et al. (2011) har visat, att det saknas material och utbildning för att möta de olika normerna, värderingarna och språken som kan förekomma i klasser med blandade kulturer. Det kan vara svårt att dra slutsatser om vad detta får för konsekvenser i undervisningen, däremot kan vi anta att delar av utbildningen negligeras för vissa elever. Vilket återigen påvisar bristen av prioritet i lärarutbildningen och i formuleringsarenan.

7.1.3 Samtycke

Den tredje och sista frågeställningen studien ämnade att besvara är hur lärare beskriver att de arbetar med samtycke i sin undervisning om det förekom i deras undervisning. Lärarna har berättat hur de arbetar med samtycke genom att informera eleverna om varför, var, när och hur kroppskontakt sker när det gäller mellan elev och lärare. Mellan elever har lärarna pratat om att det kan vara utmanande med kroppskontakt och att elevernas upplevelser av undervisningen påverkar huruvida kroppskontakt kan vara aktuellt eller inte. Elevernas upplevelser har lärarna kopplat ihop till bland annat genusnormer och hur det på olika sätt kan påverka upplevelsen av en situation. Respons från föräldrar kopplat till undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer har dykt upp vid frågor om genusnormer och kroppskontakt men har hos de intervjuade lärarna varit ovanligt. En viktig del för att få samtycke av elever var enligt lärarna relationsbygget, och som förlängning de etiska dilemman som kan komma gällande vad en lärare är ålagd att göra och det förtroende eleven ger läraren. Vad som avgör i vilken situation som det är bättre att fokusera på relationen med eleven och vilken situation läraren behöver informationen vidare är en svår balansgång som kan få allvarliga konsekvenser.

Resultaten av studien visade att samtliga lärare varnade eleverna innan moment med kroppskontakt mellan lärare och elev. Kroppskontakten går i linje med delar av Varea och Öhmans (2023) resultat som behandlar kroppskontakt i relation till skador, tröst och våld. Denna kroppskontakt skedde oftast i relation till förebyggande av skador. Förebyggandet av skador förklarades dyka upp i samband med gymnastik och passningssituationer. Kroppskontakt för att ge emotionellt stöd, tröst eller omtanke, förklarades speciellt av L5 som något viktigt för den enskilde personen men uttryckte en oro för hur eleven skulle uppfatta kroppskontakten. Våldet som förklaras mellan eleverna är gnabbandet, knuffandet eller svårigheter med att anpassa rörelser i kullekar. Hanterandet av våldet sker genom försök att minimera kroppskontakt, exempelvis genom ett stationsbaserat upplägg. Kroppskontakten mellan eleverna ses också som en viktig del av fostrandet. Här påvisas ett dilemma där man å ena sidan vill minska kroppskontakten ifall eleverna skulle känna obehag, å andra sidan vill lära eleverna att det inte är något farligt med att röra vid klasskamrater i olika lekar eller spel. Avvägandet av vad som eleverna kan tycka är obehaglig kroppskontakt och vad som kan gynna exempelvis samarbete och det sociala samspelet mellan eleverna är en svår men viktig balansgång, men inget som lärarna har fått utbildning i.

Att lärarna inte har fått utbildning i hur de ska hantera kroppskontakt som eleverna kan uppleva vara obehagliga är problematiskt. Precis som i Gilberts (2018) studie, visar resultatet i denna studie att vissa lärare instämmer att det är viktigt att inkludera samtycke i undervisningen för att erbjuda undervisning om övergrepp. Gilbert fokuserar kring sexuella övergrepp medan lärarna i vår studie mer diskuterar de övergrepp som kan ske på sociala medier eller kränkningar på skolgården.

Att fånga frågor i flykten var något som lärarna i studien arbetade frekvent med, vilket går in i det som Linde förklarar som den demokratiska läroplanskoden. I och med att lärarna beskriver att de hanterar situationer och händelser när de sker för att fostra eleverna, lyssna på deras åsikter och bryta normer stämmer det in i delar vilket ligger som grund för läroplanen. I verkställandet av läroplanen i undervisningen uttryckte lärarna att eleverna kan ge motstånd eller acceptans när de genomför olika moment såsom dans. Deras motstånd eller acceptans är delar som påverkar undervisningen och går in i realiseringsarenan.

Resultatet visade att de intervjuade lärarna arbetade med att varna eleverna innan kroppskontakt inträffade och om de inte ville ha hjälp, exempelvis i form av passning i gymnastik, skulle eleven säga ifrån och säga att hen inte ville ha passning. I relation till den tidigare forskningen av Marcantonio et al. (2018) lägger detta en press på eleverna att uttrycka ett nej. Att stopp min kropp är det material som lyfts som exempel på material, visar också ett fokus kring att eleverna ska lära sig uttrycka ett nej, eller ett stopp. Allen (2012) förklarade att lärare genom ett positivt angreppssätt i undervisningen om sexualitet och att utgå ifrån elevernas önskemål och frågor, frågorna i flykten kan förse eleverna med handlingsfrihet och förmågan att fatta självständiga beslut. Att formulera undervisningen på ett sätt där eleverna kan uttrycka att de vill ha passning skulle kräva ett annat upplägg av undervisning än det som lärarna använder idag, vilket kräver planeringstid. Hur ska lärarna fråga eleverna om de är okej med passning utan att eleven ska behöva uttrycka ett nej?

7.2 Metoddiskussion

Urvalet som användes för studien var ett målstyrt urval, vilket är den urvalsmetod som är vanligast inom kvalitativa undersökningar (Bryman, 2018, s.496–498). Vi sökte efter lärare som passade målbilden vi eftersökte, det vill säga lärare i idrott och hälsa som har undervisat i ämnet någon gång under den period som sexualitet, samtycke och relationer har funnits i

läroplanerna. Denna målbild har inneburit att lärare som inte har undervisat utifrån Lgr22 har sållats bort. Vi sökte efter lärare med varierad bakgrund och arbetsplats för att nå olika perspektiv kring den forskningsfråga vi har försökt besvara. En förutsättning för att styra urvalet på ett sådant sätt var att vi på förhand hade viss information om de lärare vi tagit kontakt med. Alla dessa kriterier har vi dock inte nått på ett önskvärt sätt, samtliga lärare arbetade mot grundskolan på grund av att ingen av de tillfrågade lärarna på gymnasieskolor önskade delta i studien. Lärarna var utspridda på tre grundskolor, vilket kan ge färre perspektiv exempelvis kring frågor som behandlar hur skolan har arbetat. I en av skolorna arbetade lärarna däremot inte med samma årskurser, vilket gjorde att deras upplevelser skiljde sig åt. Vi har gjort bedömningen om att fem intervjuer räcker för att besvara studiens frågeställningar, men ytterligare intervjuer hade givit fler perspektiv och en större vetenskaplig mättnad.

Som datainsamlingsmetod användes semistrukturerade intervjuer där båda författarna av studien har varit närvarande och aktiva vid intervjutillfällena. Lärarna intervjuades en åt gången, även i de fall där lärarna arbetade på samma skola. Samtliga intervjuer ägde rum i en enskild miljö där vi har varit ostörda. Eftersom vi var två som intervjuade valde vi att ha samma upplägg vid alla tillfällen, att en person ansvarade för de frågor som var framtagna i intervjuguiden och att den andra hade ett större ansvar kring att anteckna och ställa följdfrågor, även om båda ställde följdfrågor. Intervjuguidens frågor togs fram för att kunna besvara de frågeställningar som studien har och vi anser att intervjuguiden fungerat. Däremot har vi med facit i hand tyckt att det blev tunt gällande frågor om huruvida skolledningen stöttade lärarnas arbete med sexualitet, samtycke och relationer. Olika följdfrågor ställdes till olika lärare beroende på vad de pratade om. Det faktum att följdfrågor ställdes erbjöd möjligheten att fördjupa oss i svar som verkade intressanta, däremot blir det omöjligt att återskapa intervjusituationerna (Bryman, 2018, s. 465–467). Uppdelningen av vem som säger vad på intervjuerna var ett försök till att höja överförbarheten genom en konsekvent genomförd metod. Vi bedömer att studiens upplägg går att återskapa men att intervjusvaren är kontextuellt bundna till denna studie. Överförbarheten har vi försökt hantera genom våra beskrivningar av metoden, där vi har försökt vara så transparenta som möjligt. Huruvida studiens resultat är överförbara eller inte är upp till andra forskare att avgöra, vi anser dock att de beskrivningar som finns med i studien är tillräckligt täta och fylliga för att sådana beslut kan fattas på god grund. Pålitlighet hanterades på ett liknande sätt där vi genom transparenta beskrivningar har försökt presentera vår forskningsprocess.

Som metod för att analysera datan har tematisk analys använts. De olika stegen som Braun och Clarke (2006) skriver om har genomförts och eftersom vi har bearbetat den insamlade datan tillsammans, det vill säga kodat och gjort teman, anser vi att de tolkningar vi har gjort har stor sannolikhet att vara nära det som lärarna har menat. Det har givit oss en större samsyn gällande tolkningarna. Studiens resultat presenterar några lärares upplevelser och hur några lärare har arbetat och gör inga anspråk till att representera alla lärare i idrott och hälsa. Trovärdigheten har hanterats genom att de intervjuade lärarna fått tillgång till studien vid tid för publicering. Det hade däremot varit bättre om lärarna hade erbjudits chansen att läsa innan för att kunna bekräfta resultaten och de tolkningar som har gjorts. På grund av tidsbrist har respondentvalidering skett först efter publicering. Vi har försökt ge en rättvis bild genom att presentera citat från samtliga intervjuade lärare för att föra fram alla olika åsikter och upplevelser utan att väga in våra egna värderingar.

7.3 Vidare forskning

Den här studien bidrar bland annat med kunskaper om hur de intervjuade lärarna arbetar med sexualitet, samtycke och relationer i idrott och hälsa. Resultatet visade på ett behov av utvecklad i lärarutbildningen och i grundskolan kopplat till sexualitet, samtycke och relationer. Ett förslag på vidare forskning skulle därför med fördel undersöka hur undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer kan utvecklas i alla stadier, grundskolan, gymnasieskolan och i lärarutbildningen.

8. Slutsatser

Studiens huvudsakliga slutsatser i relation till respektive frågeställning kan sammanfattas enligt följande;

1. Lärarnas upplevelser av att undervisa i sexualitet, samtycke och relationer beskrivs bygga på trygghet och att de önskade fortbildning för att stärka tryggheten.
2. Lärarnas beskrivningar av arbetet kring sexualitet, samtycke och relationer har främst handlat om att fånga frågor i flykten, det vill säga att behandla frågor som dyker upp när de dyker upp. Lärarna förklarade att de sällan behandlade området genom planerade lektioner, utvalt material eller särskilda insatser.

3. Lärarna resonerade på olika sätt kring samtycke men samtliga var eniga om att kroppskontakt i undervisningen kommer med utmaningar kommer med utmaningar såsom relaterat till fostransuppdrag, samtycke eller obehagskänslor hos eleverna.

Sexualitet, samtycke och relationer är ett område som lades till i skolans uppdrag vid den senaste läroplansändringen och därför kommer lärare behöva arbeta med det i undervisningen framöver. Efter studiens genomförande ser vi att det finns utrymme för utveckling gällande hur sexualitet, samtycke och relationer aktivt kan integreras i undervisningen i idrott och hälsa och inte enbart behandlas genom frågor i flykten.

Referenser

- Allen, L. (2012). Pleasure's perils? Critically reflecting on pleasure's inclusion in sexuality education. *Sexualities*, VOL. 15(3/4) 455–471 DOI 10.1177/1363460712439654
- Bengtsson, J & Bolander, E., (2019)., Strategies for inclusion and equality - norm-critical sex education in Sweden. *Routledge*, VOL. 20, NO. 2, 154–169. DOI 10.1080/14681811.2019.1634042
- Bolander, E. (2015). The Condom Works in All Situations? Paradoxical Messages in Mainstream Sex Education in Sweden. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 15(3), 289–302. <https://doi-org.proxy01.gih.se/10.1080/14681811.2015.1010075>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77-101
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (3 uppl.). Stockholm: Liber
- Burkett, M., & Hamilton, K., (2012). Postfeminist Sexual Agency: Young Women's Negotiations of Sexual Consent. *Sexualities*, 15 (7), 815–833
- Burns, S., & Hendriks, J. (2018). Sexualit and relationship education training to primary and secondary school teachers; an evaluation of provision in Western Australia. *Sex Education*. 18(6). <https://doi.org/10.1080/14681811.2018.1459535>
- Burton, O., Rawstone, P., Watchirs-Smith, L., Nathan, S., & Carter, A. (2021). Teaching sexual consent to young people in education settings: a narrative systematic review. *Sex Education*, 1-17. DOI: 10.1080/14681811.2021.2018676
- Eisenberg, M. E., Madsen, N., Oliphant, J. A., Sieving, R. E., & Resnick, M (2010) "Am I Qualified? How Do I know?" A Qualitative Study of Sexuality Educators' Training Experiences. *American Journal of Health Education* 41(6). 337-344.

Gilbert, J., (2018) Contesting consent in sex education. *Sex education*, 18(3). 268-279
<https://doi.org/10.1080/14681811.2017.1393407>

Hansson, K., Sveningsson, M., & Ganetz, H. (2021). Organizing Safe Spaces: #MeToo Activism in Sweden, *Computer Supported Cooperative Work*. 30:651–682.
<https://doi.org/10.1007/s10606-021-09410-7>

Jämställdhetsmyndigheten. (2021a). *Berättelser från #Metoo-upproren*. [Berättelser från #metoo-upproren | Jämställdhetsmyndigheten \(jamstalldhetsmyndigheten.se\)](https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/berattelser-fran-metoo-upproren)

Jämställdhetsmyndigheten. (2021b). *Sexualbrott*. [Sexualbrott | Jämställdhetsmyndigheten \(jamstalldhetsmyndigheten.se\)](https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/sexualbrott)

Linde, G. (2012). *Det ska ni veta!: en introduktion till läroplansteori!*. (3., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Marcantonio, T., K. N. Jozkowski, and L. Wen-Juo. 2018. “Beyond “Just Saying No”: A Preliminary Evaluation of Strategies College Students Use to Refuse Sexual Activity.” *Archives of Sexual Behavior* 47 (7): 341–351. doi:10.1007/s10508-017-1130-2

Shackleton, N., R. M. Farah Jamal, K. D. Viner, G. Patton, C. Bonell, and C. Bonell. 2016. “School-Based Interventions Going beyond Health Education to Promote Adolescent Health: Systematic Review of Reviews.” *Journal of Adolescent Health* 58 (4): 382–396. doi:10.1016/j.jadohealth.2015.12.017.

Skolinspektionen. (2018). *Sex- och samlevnadsundervisning*. (400-2016:11445)

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: LGR11*.

Skolverket. (2022a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: LGR22*.

Skolverket. (2019). *Redovisning av uppdrag Insatser mot sexuella trakasserier*.
<https://www.skolverket.se/getFile?file=4059>

Skolverket. (2023-10-05). *Sexualitet, samtycke och relationer*.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer>

Skolverket. (2022b). *Ändringar i läroplanens inledande delar: Grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*.

Skolverket. (2022c). *Ändringar i läroplanens inledande delar: Gymnasieskolan*

Varea, V. & Öhman, M. (2023). Break the rules or quit the job': physical education teachers' experiences of physical contact in their teaching practice. *Sport, Education and Society*. 28(4):395-406., Örebro University, Örebro, Sweden; b Høgskolen Innlandet, Elverum, Norway. DOI: 10.1080/13573322.2022.2036119

Bilaga 1: Intervjuguide

Bakgrund

- ålder
- kön
- behörighet
- ämnen
- hur länge lärare

Läroplansändringen

- Tidigare har sexualitet, samtycke och relationer benämnts som sex- och samlevnadsundervisning eller behandlats kring frågor om kärlek, sexualitet och samlevnad. Uppdraget har då legat på rektorn och undervisande lärare i biologi. Hur ser du på tillägget av sexualitet, samtycke och relationer som en del av skolans uppdrag och därmed integrerat i alla ämnen?
- Känner du dig införstådd i läroplansändringarna och dess innebörd för undervisningen i din undervisning?

Lärarens utbildning/bakgrund

- När du studerade till lärare, fick du någon utbildning relaterat till sexualitet, samtycke och/eller relationer?
- Efter läroplansändringen som gjordes 2022, har du erbjudits någon fortbildning inom sexualitet, samtycke och relationer?
  - Om ja... Vad för fortbildning?

Lärare i praktiken

- Arbetade du på något sätt kring sexualitet, samtycke eller relationer innan ändringen i läroplanen? .... På vilket sätt?
- Hur integrerar du sexualitet, samtycke och relationer i din undervisning?
  - (Exempelvis: genomsyrade i undervisningen, prata om det vid enskilda tillfällen, vid något speciellt moment (ex. friluftsliv, dans, samspel osv).
- Brukar du använda dig av något speciellt material?
  - (Exempelvis filmklipp eller faktablad)

- På skolverket pratar de om sexualitet, samtycke och relationer i tre delar, (1) ämnesövergripande och ämnesintegrering (2) enskilda lektioner, dagar eller insatser (3) fånga frågor i flykten. Angående den sista delen “fånga frågor i flykten” undrar vi lite om det brukar dyka upp frågor som går in i det här området?
- Påståande: I undervisningen kan det finnas moment där kroppskontakt mellan eleverna förekommer. Exempelvis olika kullekar, i dans eller samarbetsövningar. Brukar det förekomma kroppskontakt mellan elever i din undervisning?
  - om ja... hur brukar du hantera samtycke av eleverna?
  - om inte... är det ett medvetet val att exkludera kroppskontakt? Varför då?
- Undersökningar har visat att det finns en viss oro hos idrottslärare kring fysisk kontakt mellan lärare och elev. Under moment såsom gymnastik kan det förekomma situationer där eleverna behöver passning, där man på ett eller annat sätt kan behöva ta i eleverna fysiskt. Har du arbetat på ett visst sätt för att de ska samtycka?
  - om ja... upplever du att det har fungerat?
  - om inte... upplever du en saknad av hur du ska hantera det?

Upplevelse:

- Upplever du ett förändrat ansvar efter att sexualitet, samtycke och relationer lagts till i skolans uppdrag?
- Om du ska skatta din egen kunskap. Upplever du dig kompetent att undervisa kring sexualitet, samtycke och relationer?
  - Om ja... På vilket sätt? Vad bidrar till den känslan?
  - Om nej... Är det något speciellt du upplever en avsaknad av kunskap i?
- Känner du dig bekväm med att diskutera frågor inom sexualitet, samtycke och relationer?
  - ... Om ja, varför då? Anser du att det finns några framgångsfaktorer för att bli bekväm i att undervisa i detta?
  - ... Om inte, hur brukar du uppleva det istället?
- Får du någon respons från föräldrarna i samband med undervisning som berör sexualitet, samtycke och relationer?
  - Hur hanterar du det?

Bilaga 2: Missivbrev

Sexualitet, samtycke och relationer

Hej lärare i idrott och hälsa!

Vi är två studenter som nu studerar sista året på ämneslärarprogrammet på Gymnastik- och idrottshögskolan. Vi arbetar just nu med vårt examensarbete.

Syftet med studien är att undersöka hur lärare i idrott och hälsa arbetar kring och upplever undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

I och med den nya läroplanen som kom 2022 gick sex- och samlevnadsundervisningen från rektorer och biologilärares ansvar till att bli sexualitet, samtycke och relationer och samtilga lärares ansvar.

Vi skulle behöva din hjälp med en intervju där deltagandet sker frivilligt och konfidentiellt!

Har du några frågor innan, under eller efter intervjun är det bara att fråga! Vi finns här för att besvara era frågor!

Om du skulle vilja ta del av den slutliga uppsatsen så är det bara att höra av er till oss.

Med vänliga hälsningar,

Hanna Lindersson, hanna.lindersson@live.se

Willy Smedberg, willy.smedberg@hotmail.com

Handledare:

Susanne Johansson, fil.dr. susanne.johansson@gih.se

Bilaga 3: Samtyckesblankett

Samtycke till att delta i studien: Sexualitet,
samtycke och relationer

Jag har skriftligen informerats om studien och
samtycker till att delta.

Jag är medveten om att mitt deltagande är helt
frivilligt och att jag kan avbryta mitt
deltagande i studien när som helst utan att ange något skäl.

Min underskrift nedan betyder att jag väljer att delta i studien och godkänner att Gymnastik
och idrottshögskolan, GIH, behandlar mina personuppgifter i enlighet med gällande
dataskyddslagstiftning och lämnad information.

.....
Underskrift

.....
Namnförtydligande

.....
Ort och datum

Med vänliga hälsningar,

Hanna Lindersson, hanna.lindersson@live.se

Willy Smedberg, willy.smedberg@hotmail.com

Handledare:

Susanne Johansson, susanne.johansson@gih.se

Bilaga 4: Kodschema

TEMAN				
Upplevelse		Samtycke och trygghet	Arbetet	
KODER				
Inställning	Kunskap	Trygghet	Undervisning	Skolans arbete
Inställning till sexualitet, samtycke och relationer som skolans uppdrag	Uppskattad egen kunskap	Samtycke	Frågor i flykten	Särskilda insatser
	Fortbildning	Elevers upplevelser/ känslor (läraperspektiv)	Material	Ekonomi
	Lärarytbildning	Genusnormer	Kollegialt samarbete	
		Respons från föräldrar	Lärares metoder	
		Etiska dilemman	Annan undervisning	
			Andra kulturer	